

L/h.

II

KON. MIL. ACADEMIE
BIBLIOTHEEK
Kasteelplein 10
BREDA

militaire spectator

WAARIN OPGENOMEN
DE OFFICIËLE
MEDEDELINGEN VAN
DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE
LUCHTMACHT

„In Tenebris Lucens”
School Militaire
Inlichtingendienst
25 jaar

(zie blz. 401)

militaire spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap

HOOFDREDACTEUR:

W. Walthuis

brigade-generaal der infanterie b.d.

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

M. W. A. Weers

kolonel van de Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN:

H. A. Baaij

kolonel van de Koninklijke luchtmacht

P. Huysman

majoor der infanterie

ir. H. Lankhorst

kolonel van de technische staf

CORRESPONDENTIE:

Adm. Militaire Spectator
Spui 32, Den Haag
Tel.: (070) 72 14 64

ABONNEMENTEN:

f 25,—, buitenland f 30,— per jaar, losse nummers f 2,50

ADVERTENTIES:

Frankenhorst 28, Sassenheim
Tel.: (02522) 1 06 46
Contraoprijzen op aanvraag

NADruk VERBODEN

inhoud

- 376** Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht
-
- 377** Ontspanning en Veiligheid
-
- 380** De socialistische wedijver in de Russische strijdkrachten, door drs. A. C. H. M. de Kok, luitenant ter zee sd 2 oc
-
- 389** Over media en middelen, vert. en bew. door G. J. Cramer, luitenant-kolonel van de Koninklijke luchtmacht
-
- 401** School Militaire Inlichtingendienst 25 jaar, door J. Siblesz, luitenant-kolonel voor bijzondere diensten b.d., Sectie Krijgsgeschiedenis KL
-
- 408** Het hedendaagse Turkije, een onvervangbare bondgenoot, door H. Toorenvliet, publicist, Den Haag
-
- 421** Boekaankondiging
-
- 422** Meningen van anderen: De CIA, gestruikeld over Thomas Jefferson — Over Physical fitness
-
- 423** Nieuwe uitgaven

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT - KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LaO 76001 (81/15aa)/LuO 76501 (81/15z); LaO 76002(81/15ab)/LuO 76502 (81/15aa). Voorschrift reizen en oefeningen buitenland (ROB).

LaO 76003 (15/15). Regeling gebruik van terreinen en wegen voor oefeningen alsmede schademeldingen.

LaO 72008 (91.6/4) / LuO 72507 (91.6/4). Richtlijnen kosten jubileum- en afscheidsrecepties (herdruk april 1976).

LaO 76004 (55.1/9ij) / LuO 76503 (55.1/9w). Wijziging boekwerk Regelingen inkomsten militairen Koninklijke landmacht en Koninklijke luchtmacht (27e wijziging).

LaO 76005 (78/421) / LuO 76504 (78/152). Interimregeling examens Koninklijke militaire academie 1976.

LaO 76006 (55.1/9z). Wijziging beschikking uitrusting militairen land- en luchtmacht 1969 (28e wijziging boekwerk ri).

LaO 76007 (51.14/33). Voorschrift opleiding tot beroepsonderofficier aan de Koninklijke militaire school.

LaO 61083 (23.2/3). Instelling nieuwe dienstvakken bij de Koninklijke landmacht (herdruk, mei 1976).

LaO 66037 (55.14/32) / LuO 66541

(55.14/33). Regeling voorzieningen bij terugkeer in Nederland voor tot het reservepersoneel behoord hebbende militairen (herdruk juni 1976).

LaO 76005 (78/421). Interimregeling (23.1/70). Instelling stuurgroep „Maatschappelijke invloeden in de krijgsmacht” (herdruk juni 1976).

LaO 76005 (78/421). Interimregeling examens Koninklijke Militaire Academie 1976 (herdruk juni 1976).

Lumed 509-76 (23.1/76b). Commissie van advies inzake opleiding tot officier voor speciale diensten van de KLu.

Lumed 510-76 (78/147b). Opleiding algemene ontwikkeling voor toelating tot de opleiding tot officier voor speciale diensten van de KLu.

Lamed 013-76 (78/397d). Cursus voortgezette militaire vorming aan de Hogere Krijgsschool.

Lamed 010-72 (02/33) / Lumed 513-72 (02/33). Aanwijzing tot straffen bevoegde commandanten (herdruk juni 1976).

Lamed 017-76 (75/7). Regeling steunverlening door of vanwege de Koninklijke landmacht.

Lamed 019-76 (51.12/39c). Bevordering tot reserve-korporaal der 1e klasse van kort-verbandvrijwilligers en vrijwillig nadienenden.

Mededelingen van het Commando Opleidingen Koninklijke landmacht

VS 7-610 (Het zware antitankraket-systeem, TOW, 2e druk). Behalve enkele wijzigingen op de 1e druk is deze 2e druk uitgebreid met:

deel 3: Het pantserrupsvoertuig antitank/TOW (AMX);

deel 4: Het pantserwielvoertuig antitank/TOW (YP 408);

deel 5: De wapendrager 0,25 ton antitank/TOW (NEKAF) en het munitievoertuig 0,25 ton antitank/TOW (NEKAF).

De 1e druk is hiermee vervallen.

6e opgave van wijzigingen op VS 9-514 (Pistoolmitrailleur 9 mm UZI M61). Deze wijziging betreft een verbetering van de afstelling van de richtmiddelen bij de pistoolmitrailleur 9 mm UZI M61.

Mededelingen van het Commando Verbindingen Koninklijke landmacht

1e opgave van wijzigingen op VS 11-30 (De veldpostdienst, 2e druk). Deze wijziging is noodzakelijk door de invoering van de nieuwe formulieren Vp 6 en P 2240, die worden gebruikt bij de aflevering van aange tekende stukken en postpakketten.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijkswege de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit schriftelijk kenbaar dienen te maken bij het Ministerie van Defensie, Afdeling CPD, Bagijnestraat 36, Den Haag.

Ontspanning en Veiligheid

* * Het huidige stelsel, waarmee de Atlantische gemeenschap in voorkomend geval de veiligheid van haar leden zal verdedigen, is gebaseerd op de *handhaving van het machtsevenwicht* tussen de beide blokken van Oost en West. Dat streven heeft in het verleden, met name in de jaren vijftig en zestig, geleid tot een weergaloze bewapeningswedloop die dermate hoge kosten vergde dat de rivaliserende supermachten zich wel genoodzaakt zagen te pogen tot een of ander rationeel vergelijk te geraken. Zij probeerden te komen tot een soort van gedeeltelijke samenwerking, om op die wijze de nadelige gevolgen van hun confrontatie zoveel mogelijk te verminderen.

Sindsdien heeft de wereld kunnen kennismaken van de — nogal mager uitgevallen — resultaten van de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa die in Helsinki werd gehouden, en is het MBFR-overleg in Wenen tussen de negentien betrokken delegaties over een gewenste wederzijdse evenwichtige vermindering van strijdkrachten al in het vierde jaar getreden; de negende onderhandelingsronde zit er inmiddels alweer op, en het optimisme van weleer heeft moeten plaatsmaken voor een aanzienlijk soberder benadering; het ligt zeker niet in de lijn van die meer nuchtere appreciatie, te verwachten dat er voor het einde van dit jaar ook maar een gereede kans aanwezig zou zijn op een overeenkomst inzake troepenvermindering. Het is dan ook sterk de vraag of er oplossingen kunnen worden geconstrueerd die de veiligheid van de supermachten en hun bondgenoten niet in gevaar brengen.

De voornaamste oorzaak van het uitblijven van werkelijke resultaten is niet zozeer dat het rationele streven naar ontspanning de onmiskenbare bipolariteit niet heeft kunnen elimineren, als wel dat er een duidelijke asymmetrie bestaat tussen de oogmerken van Oost en West. Het ontspanningsstreven van de landen van het Westen vindt hoofdzakelijk zijn oorsprong in een hele

reeks van overwegingen van binnenlands-politieke aard. De Amerikaanse natie had de buik meer dan vol na de recente oorlogen, het presidentiële optreden in verschillende crisissituaties had sterke troeven verschaft aan een oppositie die nu de wind weer uit de zeilen moest worden genomen, en de ophanden zijnde verkiezingen deden het gewent zijn dat de kiezers werd voorgehouden dat deze regering zeer goed orde op zaken wist te stellen — ook internationaal — en daarbij bereid was haar eerder bepaalde prioriteiten te herzien en de welvaartsverbetering te laten prevaleren boven de oorlogsvoorbereiding. Ook bij een groot aantal andere landen van het Atlantische bondgenootschap bleken dergelijke binnenlands-politieke motieven het streven naar ontspanning sterk te stimuleren, en het kwam zelfs voor dat verantwoordelijke regeringspersonen zich gingen bezondigen aan „wishful thinking” en op voorhand hun nationale defensie-inspanning minimaliseerden als voorschot op wat de ontspanningspolitiek aan baten zou gaan opleveren!

Geheel anders is het gesteld ter andere zijde. Indien men het IJzeren Gordijn — nog steeds bestaande, en niet „weg te zwijgen” — als mediaanlijn zou willen benutten, zou al snel blijken dat er geen sprake van is dat de ontspanningspolitiek van het Oosten het spiegelbeeld vormt van die aan deze zijde: het Sovjetblok is wel geneigd tot ontspanning, doch voornamelijk vanwege buitenlands-politieke overwegingen. Enerzijds is daar nog steeds het latente Sino-Sovjetconflict dat het raadzaam doet zijn een „tweefrontenpositie” te vermijden, hetgeen dus noopt tot een stabiliseren van de situatie elders, anderzijds past de ontspanning uitstekend in het concept van de „vreedzame coëxistentie” waarin de ideologische confrontatie met onverminderde intensiteit wordt voortgezet totdat de doelstellingen van de buitenlandse politiek zijn verwezenlijkt en het communisme van de Sovjet-Unie de zegen heeft behaald.

In het licht van die verschillende uitgangspunten lijkt het dan ook twijfelachtig of ontspanning en veiligheid wel hand in hand gaan. Voor het Westen geldt nog steeds dat de veiligheid het beste kan worden gewaarborgd door een gegarandeerde verdedigingscapaciteit die *géén overmacht* ten opzichte van de potentiële agressor behoeft te zijn doch die in staat is de schaal *in evenwicht* te houden. Het is derhalve alleszins verklaarbaar dat de NAVO in Wenen streeft naar troepenverminderingen van een zodanig karakter dat *pariteit* van de landstrijdkrachten wordt bereikt. En dat is wel volkomen verschillend van wat het Warschau-Pact wil, namelijk *pariteit van de vermindering!*

Het is goed, bij dat alles rekening te blijven houden met de opvattingen over, en de verwachtingen die men koestert van de ontspanning. Het Warschau-Pact ziet de ontspanning als „het resultaat van een op de lange termijn gericht offensief van het communisme, dat ten doel had de zuiverste voorwaarden te scheppen voor het op gang brengen van maatschappelijke veranderingsprocessen”. Uit deze formulering — van Sagladin, een van de naaste medewerkers van Brezjnef — blijkt de ontspanning te worden beschouwd als een overwinning op het Westen en een belangrijke stap voorwaarts op de weg naar een geheel socialistische wereldorde, te danken aan „de ineenstorting van het koloniale stelsel van de imperialisten” en aan de „verheving van de totale crisis waarin het kapitalisme verkeert”. Het ligt dan ook voor de hand dat de Sovjetleiders, die zich op de drempel wanen van de vervulling van de leninistische toekomstvisie, zich ten doel stellen die overwinning te *consolideren* en er een bruikbare uitgangspositie uit op te bouwen voor verdere stappen. In dat verband is het duidelijk dat de Sovjet-Unie erop uit is haar thans reeds bestaande militaire overwicht in Europa te blijven behouden. Zo bekende generaal Grigorief, stafofficier van de opperbevelhebber van de raketten- en artillerie-eenheden, in een artikel in de *Izvestia* van 19 november 1975: „Hoewel wij een vreedzame buitenlandse politiek voeren, werken wij onafgebroken aan de uitbreiding van het verdedigingspotentieel en de slagkracht van de strijdkrachten van ons land”. De bedoeling van die opvoering van het militaire vermogen werd verduidelijkt door generaal Maltzef, die zich in *Kraznaja Zvezda* — het blad van het Rode Leger — uitsprak over het superieure reactievermogen waarover de Sovjetstrijdkrachten dienden

te beschikken „om onmiddellijk te kunnen reageren op elke denkbare ontwikkeling van de gebeurtenissen, waar ook ter wereld, omdat zich bij de huidige stand van de maatschappelijke ontwikkelingen op elk willekeurig moment een situatie zou kunnen voordoen die binnen een tot dan toe kapitalistisch land de weg zou kunnen openen voor fundamentele revolutionaire veranderingen”. En daarmee werd zwart-op-wit gesteld, wat de meer behoedzamen in het Westen de hardnekkige optimisten reeds zo lang hebben voorggehouden: het militaire overwicht van het Oostblok heeft niet alleen de functie van het afschrikken en terugwijzen van een overmoedige agressor, maar moet ook dienen als een onmiddellijk hanteerbaar machtsinstrument ten dienste van de buitenlandse politiek.

Gegeven die doelstellingen is het verklaarbaar dat de MBFR-onderhandelingen het Westen niet zullen brengen wat het ervan verwacht. Integendeel, het is eerder waarschijnlijk dat de Sovjets met „modellen” zullen komen die in wezen moeten dienen voor het nóg meer verbeteren van de eigen positie en voor het nog grondiger ondermijnen van de stellingen van de NAVO. Een zodanige aanpak strookt immers geheel en al met de militaire tactiek, waar men na het vermeesteren van een tussengelegen aanvalsdoel niet volstaat met de consolidatie, doch zich ook en vooral bezighoudt met de reorganisatie met het oog op een optimale voorbereiding op de komende voortzetting van de aanval!

Het is zeer zeker niet de bedoeling van het hier gestelde, de Koude Oorlog weer nieuw leven in te blazen. De tot dusverre door het Westen gevoerde ontspanningspolitiek móét wel worden voortgezet, al was het alleen maar omdat de alternatieven onaanvaardbaar zijn. Maar het heeft wel degelijk zin erop te wijzen dat de periode van de Koude Oorlog tenminste nog een oorlog te zien gaf die *als oorlog herkenbaar* was. En het is dát aspect, van de herkenbaarheid als oorlog, dat in de vreugde over de vreedzame coëxistentie verloren is geraakt en dat in de ongemotiveerde voldoening over de ontspanning maar liefst over het hoofd wordt gezien. Het heeft stellig zin, dat aspect opnieuw in de beoordeling van de toestand te laten meewegen; beseft moet worden dat de Sovjets de vrede beschouwen als een voortzetting van hun oorlog tegen het kapitalisme, met gebruikmaking van andere middelen en methoden

weliswaar doch onveranderlijk gericht op het verwezenlijken van de oorlogsdoeleinden. Wie dat beseft, zal ook inzien dat alsdan op het handelen — én op het onderhandelen! — de Grondbeginselen van de Oorlogvoering volledig van toepassing zijn.

Het zou dienstig zijn, als het Westen bij zijn stellingname in het ontwapeningsoverleg die feitelijke

oorlogssituatie zou accepteren en dienovereenkomstig zou optreden. Naar het zich laat aanzien zou dat de enige manier zijn om te verzekeren dat de Veiligheid niet aan de Ontspanning wordt opgeofferd. Zoals de zaken nu staan lijkt evenwel het tweede het ideaal, en het eerste de prijs. En in wiens kaart daarmee wordt gespeeld lijkt geen enkele twijfel!

MEDEDELING

Maandelijks wordt de Militaire Spectator toegezonden aan alle leden van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap.

Ten einde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de secretaris-penningmeester van de Koninklijke Vereniging (Nassaulaan 6, Zoetermeer) in voorkomend geval ter zake in te lichten.

De socialistische wedijver in de Russische strijdkrachten

drs. A. C. H. M. de Kok

luitenant ter zee sd 2 oc

Toen ik na de middelbare school de wens te kennen had gegeven officier der mariniers te willen worden, kreeg ik na enige tijd een uitnodiging voor een medische en psychotechnische keuring. Gedurende een week werd ik gekeurd en getest. Om het keuringsrapport af te ronden moest iedere aspirant-adelborst voor een commissie van hoge officieren verschijnen, voor een eindgesprek. Tijdens dit gesprek werd de vraag gesteld: „Denk je dat je de psychische druk van een non-productief leven zult kunnen verdragen; dat je je voor de volle honderd procent zult kunnen inzetten voor de opbouw van een optimaal werkende militaire eenheid, terwijl je tegelijkertijd hoopt dat je je verworven vakkennis en militaire vaardigheid nooit in een ernstsituatie behoeft te bewijzen?”.

De keuringscommissie hechtte veel belang aan de beantwoording van deze vraag, gezien het feit dat het militaire beroep wat betreft inhoud en arbeidsresultaat uniek is. Zij wilde de toekomstige beroepsofficier ervan bewust maken dat, wanneer hij niet de juiste instelling bezit, later moeilijkheden kunnen ontstaan in de sfeer van motivatie en arbeidsvreugde.

Nu is het beantwoorden van een dergelijke vraag voor een abiturient niet mogelijk indien hij niet van te voren grondig met het militaire leven heeft kennisgemaakt. Toch antwoordden alle aspirant-adelborsten uiteraard bevestigend.

Het hierboven geschetste is toegespitst op toekomstige beroepsofficieren. De vraag van de commissie werd gesteld uit de ervaringswetenschap dat een aantal van hen op een bepaald moment in hun carrière zal moeten erkennen dat hun „ja” voor de commissie „nee” had moeten zijn. Hoe hoog het percentage ontevreden onder het beroepskader is, is in dit bestek niet relevant. Het gaat om het probleem op zich zelf.

Aanzienlijk moeilijker ligt het onder de dienstplichtigen. Het motiveren van deze categorie is een probleem waarmee elke militaire gezagsdrager voortdurend te maken heeft en waaraan hij de

hoogste prioriteit behoort te geven, wil hij een gevechtseenheid opbouwen die aan de gestelde normen voldoet.

Dit probleem heeft zich door de eeuwen heen in legereenheden voorgedaan die gedurende enige tijd niet metterdaad bij gevechtshandelingen waren betrokken. Ook L. Tolstoj heeft zich ermee beziggehouden; hij schrijft:

De bijbel leert ons dat afwezigheid van arbeid — ledigheid — een der voorwaarden was voor de gelukzaligheid van de eerste mens vóór de zondeval. De uit het paradijs verdreven mens heeft een liefde voor lediggang bewaard, maar de vloek drukt op het menselijke ras, niet alleen doordat wij in het zweet onzes aanschijns ons brood moeten verdienen, doch bovendien doordat onze morele aanleg zó is dat wij niet tegelijk ledig kunnen gaan en ons op ons gemak voelen. Een inwendige stem vertelt ons dat wij verkeerd doen als wij ledig gaan. Als de mens een toestand kon bereiken waarin hij voelde dat hij zijn plicht vervulde, ofschoon hij niets deed, zou hij een der voorwaarden hebben gevonden voor zijn primitieve gelukzaligheid. [1]

Tolstoj signaleert hier de ledigheid als uitvloeisel van de bijzondere arbeidsomstandigheden in het toenmalige tsaristische leger. Hij geeft bovendien te kennen dat deze ledigheid geenszins als een probleem werd opgevat door eraan toe te voegen:

... en zulk een staat van verplichte en onberispelijke lediggang is het voorrecht van een hele kaste, de militaire.

De ongeïnteresseerdheid van de tsaristische officieren om hun ondergeschikten in vredestand enigszins te motiveren, of althans militair zinvol bezig te houden, staat in schrille tegenstelling tot de haast pathologische motivatiedrift van de huidige Sovjetlegerleiding. Zij zoekt onvermoeibaar naar steeds nieuwe vormen en methoden om haar ondergeschikten tot grotere inzet en prestatie te motiveren. De uit de burgersfeer overgenomen *socialistische wedijver* is één van die methoden en daartoe zal ik

mij in dit artikel bepalen; daarbij zal dan, ter aanduiding van het begrip, de afkorting „s.w.” worden gebruikt.

Maatschappelijke ontwikkeling van de socialistische wedijver

Wanneer wij de s.w. in de huidige Sovjetstrijdkrachten willen belichten, is het noodzakelijk terug te gaan naar het ontstaan en de ontwikkeling van dit verschijnsel. Daarbij moeten wij ons afvragen welke functie het in de burgermaatschappij vervult. Men behoeft geen groot psychologisch observatievermogen te hebben om te kunnen constateren dat het streven in iets uit te blinken, beter te zijn dan de ander, een menselijke eigenschap is. Dit zal niet bij iedereen in gelijke mate opgaan, maar actief of latent is het in ieder aanwezig. Deze drang kan zich onder meer manifesteren op materieel niveau; op het niveau waar de strijd om het bestaan zich afspeelt.

Marx wees erop dat wedijver wordt geboren uit de samenwerking in de arbeid, door de geordende en gezamenlijke activiteit van de mensen in het arbeidsproces. Hij schrijft:

Het maatschappelijk contact alleen al roept wedijver op. Deze wedijver resulteert in een specifieke verhoging van de persoonlijke energie (...) en de individuele bekwaamheid. [2]

Voortbouwende op wat Marx omtrent de s.w. heeft opgemerkt, ontwikkelde W. I. Lenin de volgende gedachten.

In het maatschappelijke productieproces ontwikkelt zich op natuurlijke wijze de situatie waarin de één vooropgaat, maar wordt ingehaald of voorbijgestreefd door de ander. Dit leidt onvermijdelijk tot een onderlinge wedijver. Maar onder het kapitalisme is het zo, dat hoe harder een arbeider werkt, hoe groter zijn meerwaarde wordt. Deze meerwaarde komt de kapitalist ten goede, hetgeen weer resulteert in een verder aandraaien van de bankschroef om nog meer uit de arbeiders te persen. Daarom verwijderd de activiteit van de enkeling onder het kapitalisme de mensen van elkaar, draagt zij bij tot het creëren van een situatie waarin wederzijds wantrouwen en achterdocht de boventoon voeren. Dit sluit echte wedijver uit. De verhouding tussen de kapitalisten wordt gekenmerkt door de concurrentiestrijd, beestachtige onderdrukking van de ondernemingsgeest en het doden van het initiatief van de massa. [3]

In zijn artikel „Hoe organiseren wij de socialistische wedijver” [4] schrijft Lenin dat het socialisme als eerste de mogelijkheid schiep de s.w. over een breed front in te voeren. Zij verloopt volgens vier

basisprincipes: publiciteit, vergelijkbaarheid van de resultaten, de mogelijkheid praktijkervaring van uitblinkers na te volgen, en kameraadschappelijke wederzijdse hulp. Lenin geeft in zijn artikel een aantal praktische wenken hoe de s.w. te organiseren, maar waarschuwt tegelijkertijd dat de s.w. zich alleen gunstig kan ontwikkelen indien er sprake is van een positieve instelling van de massa. Hij voegt eraan toe dat er voortdurend moet worden gestreden tegen sjabloneren en tegen het primaat van de eenvormigheid.

Volgens Sovjetideologen is alleen in een socialistische maatschappij de verhouding tussen de arbeiders gebaseerd op kameraadschappelijke samenwerking en wederzijdse hulp. In de kapitalistische maatschappij is ieder slechts in zijn persoonlijke verdiensten geïnteresseerd, terwijl men in de socialistische arbeidscollectieven werkt volgens het principe „een voor allen, allen voor een”. Bovendien houden de uitblinkers hun successen niet voor zich zelf, maar worden zij actieve propagandisten van hun ervaringen. Het besef van de arbeider dat hij niet in dienst van de uitbuiters werkt maar voor zich zelf, wekt in hem groot arbeidsenthousiasme, drijft hem tot baanbrekend werk, tot een massale socialistische wedijver. [5]

Het zal een ieder duidelijk zijn dat de hierboven aangehaalde uitspraak op verscheidene punten discutabel is, daar de realiteit in de Sovjetmaatschappij tot op heden onderdoet voor hetgeen deze ideologen poneren. Ik ben dan ook geneigd aan te nemen, dat men spreekt over een toestand die nog niet „is” maar „zal zijn” na het voltooiën van de revolutionaire ontwikkeling van hun maatschappelijk systeem.

Hóé de realiteit van de s.w. is, zal ik beschrijven aan de hand van zijn functioneren in het Rode leger, zijnde een integrerend deel van de Sovjetmaatschappij. Laat ik echter eerst de beschrijving van ontwikkelingsgang van de s.w. in de burgermaatschappij afronden.

Omstreeks april 1919 ontstond er tijdens de chaos die het in het leven roepen van de nieuwe Sovjetrepubliek begeleidde, een spontane beweging onder de spoorwegarbeiders die de eerste aanzet zou vormen tot de s.w. zoals wij die nu kennen. Deze beweging, die de naam „Kommunističeskij Subbotnik” kreeg, had tot doel de arbeiders aan te sporen op de zaterdagen extra werk te verrichten zonder dat daartegenover enige vergoeding stond. Dit initiatief, dat werd overgenomen door de industriële

ondernemingen, was van grote betekenis voor de economie van het land. Lenin, die aan deze Subbotniki (zaterdagwerkers) veel waarde hechtte, schreef:

De communistische Subbotniki hebben een grote historische betekenis, omdat zij ons het bewuste en vrijwillige initiatief van de arbeiders tonen in de ontwikkeling van de produktieve arbeid, in de overgangsfase naar een nieuwe arbeidsdiscipline. [6]

Deze beweging van Subbotniki en Voskresniki (zondagwerkers) kreeg geleidelijk een massaal karakter. Alleen in Moskou, van maart tot en met juni 1921, verrichtten 235.778 mensen belangeloos extra werk [7].

Terwijl in 1927 de industrialisatie in volle gang was, werd een wedstrijd uitgeschreven waarin de ondernemingen konden wedijveren om de titel „beste onderneming”. Een niveau lager, in de onderneming zelf, brandde de strijd los om de eretitel „beste werker”. Dit had natuurlijk een positieve invloed op de arbeidsprestaties en arbeidsdiscipline. Een belangrijke bron van inspiratie was Lenins eerder aangehaalde artikel „Hoe organiseren wij de socialistische wedijver”; op 20 januari 1927 werd het voor het eerst gepubliceerd in de Sovjetpers. Op het 16e partijcongres, dat in april van dat jaar werd gehouden, werden Lenins gedachten omgezet in een oproep aan alle arbeiders en boeren om de s.w. volledig in het arbeidsproces te incorporeren.

Een volgende stap naar een massale s.w. in de eerste jaren van de industrialisatie was het in het leven roepen van de „udarnye brigady” (stootbrigades). Deze arbeidstoottroepen namen als verplichting op zich de arbeidsproductiviteit te vergroten, de persoonlijke vakbekwaamheid te verbeteren, en deel te nemen aan alle vergaderingen waarop produktiemethoden en produktieresultaten werden besproken. In 1932 omvatten deze brigades ongeveer twee derden van de industriearbeiders [8]. In de tweede helft van de jaren '30 vond deze ontwikkeling haar hoogtepunt in het Stachanovisme. Deze beweging had als doelstelling, hetzij door een grotere persoonlijke inzet, hetzij door rationele verbeteringen, de individuele produktiviteit van de arbeiders op te voeren. Daarbij werd het premiestelsel als materiële prikkel gehanteerd.

Sinds de jaren '30 werd de s.w. een niet meer weg te denken stimulus; en tot op de dag van vandaag heeft hij grote invloed op de activiteiten van de Sovjetburger in alle sectoren van de maatschappij. Door deze wedijver ontwikkelden zich de produktie en de organisatie van de arbeid in versneld tempo. Dat heeft een gunstige invloed gehad op de

wetenschappelijke en technische ontwikkelingen van na de oorlog. In de agrarische en industriële sectoren had hij vóór alles tot doel, de vijfjarenplannen te verwezenlijken en de kwantiteit en kwaliteit met minder verliezen te verhogen. De definitie van de s.w. zoals deze nu geldt, luidt dan ook:

De socialistische wedijver is een methode van opbouw van het socialisme, gebaseerd op de maximale activiteit en zelfwerkzaamheid van de arbeidende bevolking. Deze wedijver is een belangrijk element in de opvoeding van de massa en één van de drijvende krachten in de socialistische maatschappij (...). Het doel is de vervulling en overtreffing van de economische plannen en de waarborging van een onafgebroeken groei in de produktiviteit. [9]

De socialistische wedijver in het Rode leger

Het revolutionaire enthousiasme van de Subbotniki straalde af op de leden van de krijgsmacht. In juni 1929 onderzocht het Centrale comité van de communistische partij de defensieve kracht van zijn gevechtsapparaat en eiste, uitgaande van de groeiende technische mogelijkheden, een zwaarder accent op de modernisering van de bewapening en een bijzondere aandacht voor de ontwikkeling van de luchtstrijdkrachten, de artillerie en het tankwapen. Deze modernisering bracht mee dat de soldaat zich zag geplaatst voor een ingewikkeld bedienings- en onderhoudsprobleem: hij moest in snel tempo worden omgeschoold tot soldaat-technicus, die in staat zou zijn de apparatuur feilloos te bedienen en bedrijfsgeraad te houden. De s.w. werd gebruikt om de soldaat in het kennisverwervingsproces aan te zetten tot een hoger tempo.

De Stachanovbeweging, die op de soldaten was overgeslagen, had in de legerenheden tot doel het vervullen van militaire „produktieplannen” op het niveau van gevechts- en politieke paraatheid. De leuzen die spoedig opgeld deden, waren: „In het eerste jaar toetreden tot de rijen van de uitblinkers”, „Het eerst het doel raken met het eerste schot”, „'s Nachts opereren met normen, gesteld voor het gevecht bij daglicht”.

Van 7 tot 10 mei 1932 kwam de algemene vergadering bijeen van alle secretarissen van de partijcellen in de eenheden. De vergadering maakte de balans op van twee jaar s.w. De resultaten werden geanalyseerd en alleen de vormen van wedijver die in de legerstructuur goed functioneren, werden aangehouden. Er werd vastgesteld dat deze „maatschappelijke sleepboot” alleen kon functioneren tot op compagniesniveau, en alleen dán wanneer zij de eenheid niet zou verzwakken en er geen mili-

taire geheimen zouden worden geopenbaard. (Het prijsgeven van geheimen kan plaatsvinden doordat de resultaten van een wedstrijd worden gepubliceerd. Bijvoorbeeld: twee tankbemanningen gaan een wedstrijd aan wie de grootste afstand kan afleggen op één tank brandstof. Bekendmaking van de winnaar, met vermelding van de door hem afgelegde afstand en in wat voor terrein, kan de actieradius van de tank onthullen.) De s.w. moest optimaal worden toegepast ter verhoging van de defensieve kracht van het land.

De jaren '30 werden echter, ondanks de socialistische wedijver, gekenmerkt door een gestage achteruitgang van de kwaliteit van de strijdkrachten. Door de massale repressies van het militaire en partijkader in het leger, werd zijn gezag sterk ondergraven. Dit had een uiterst ongunstige invloed op de discipline van de soldaat die voor een deel was gebaseerd op zijn politieke bewustzijn. In de periode rond het conflict met Finland werd, om onbekende redenen, de s.w. afgeschaft. Daarmee werd een belangrijke motivatiebron weggenomen, aangezien mét de s.w. ook het beloningssysteem verdween. De activiteit liep terug en men voelde zich niet meer verantwoordelijk voor een hoge staat van paraatheid en gevechtvaardigheid. In het conflict met Finland was het resultaat merkbaar. Voordien had men met enig succes de soldaten op een politiek-ideologische basis tot positief gedrag kunnen motiveren. Stalin had echter deze basis door zijn terreur sterk aangetast. De legerleiding zag zich dientengevolge genoodzaakt haar toevlucht te nemen tot zware repressieve maatregelen om de discipline weer tot een aanvaardbaar peil op te schroeven [10]. Dit vond zijn weerslag in het nieuwe reglement op de krijgstuicht, dat in oktober 1940 van kracht werd. Het aantal disciplinaire straffen en strafmaatregelen werd drastisch verhoogd.

Tijdens de catastrofale eerste oorlogsjaren werd op initiatief van individuele soldaten, commandanten en politieke werkers in bepaalde eenheden een gevechtswedijver ingevoerd. De grootste stoot hier toe werd gegeven door de eenheden die in gevecht waren gewikkeld aan de oevers van de Wolga, aan het Stalingradfront. Dit initiatief vond op brede schaal weerklank bij de rest van de krijgsmacht. De wedijver varieerde van een tweekamp tussen individuele soldaten tot competitie tussen eenheden op bataljonsniveau. Het doel was tweeledig: de verveelvoudiging van de Duitse verliezen, en het zuinig omspringen met eigen wapens en materieel. De resultaten van deze gevechtswedijver werden op de partij- en algemene soldatenbijeenkomsten in de eenheden besproken. In een bericht van 9 oktober

1942 meldde het 57e Leger aan het politieke bestuur van het Front, dat deze vorm van wedijver van enorme betekenis was voor het verhogen van de gevechtskracht van de eenheden, hetgeen resulteerde in grote verliezen aan Duitse kant.

De s.w., zoals deze voor de Tweede Wereldoorlog had bestaan, werd weer ingevoerd. Op het 22e Partijcongres betuigde de toenmalige minister van defensie, Malinovski, zijn tevredenheid over het verloop van de wedijver. Hij zei daarover in zijn rede het volgende:

De socialistische wedijver heeft zich in de strijdkrachten over een breed front ontwikkeld. Het gehele personeel is in wedijver gewikkeld en de resultaten zijn opmerkelijk. In het leger en op de vloot is het aantal uitblinkers en klasespecialisten aanmerkelijk vergroot. Zoals vuurtorens hun licht in de duisternis van de nacht werpen, brengen zij hun ervaringen over op de massa's in de strijdkrachten. Dit heeft bijgedragen tot verhoging van de gevechtskracht. [11]

De socialistische wedijver in de jaren '70

Zoals blijkt uit de woorden van Marx en Lenin, is de s.w. een verschijnsel dat wordt geboren uit de samenwerking in arbeid. Deze vorm van maatschappelijk contact roept wedijver op. Door economische noodzaak gedwongen, hebben de Sovjetleiders dit sociaal-psychologische gegeven omgezet in een praktische methode om de arbeider tot de grootst mogelijke prestaties aan te zetten.

In het voorgaande werd reeds vermeld dat het Rode leger al spoedig dezelfde stimulus in zijn oefenprogramma inbouwde. Ook, of zelfs juist, in het leger geldt dat maatschappelijk contact resulteert in wedijver. Om te kunnen beschrijven hoe die wedijver zich in de praktijk voordoet, moeten wij ons richten op de eenheid waarin zich een *optimale diversiteit van specialisaties* voordoet. De tweede voorwaarde is dat de eenheid of het schip van een dusdanige grootte is dat de commandant nog *persoonlijk contact* heeft met de eenvoudigsten in de militaire hiërarchie. De eenheid die in het Rode leger aan beide voorwaarden voldoet, is de compagnie met de pelotons als haar organieke bestanddelen.

De compagniescommandant is niet alleen verantwoordelijk voor de militaire opleiding van de soldaat, maar ook voor diens socialistische opvoeding. Hij is derhalve de man die in zaken betreffende de s.w. het beleid vormt en de beleidsvoering van zijn ondercommandanten richt en bijstuurt. Hierin wordt hij bijgestaan door de plaatsvervangende

commandant voor politieke aangelegenheden (zampolit), en door de partij- en komsomolorganisaties die hun activisten in alle basiseenheden hebben. Gezien de positie die deze activisten innemen, spelen zij in het stimuleringsproces een belangrijke rol. Zij zijn soldaat onder de soldaten, maar hebben ook een voet op de politieke ladder. De carrière-mogelijkheden die deze positie biedt, verschaffen grotendeels de motivatie tot hun activiteit.

Organisatie

Wanneer de commandant van een schip of eenheid zich gaat beraden over het opzetten van de s.w. voor het komende oefenjaar, zal hij ter vergemakkelijking van de organisatorische handelingen de s.w. splitsen in drie onderdelen: de *wedijver*, de *persoonlijke wedijver* en de *collectieve wedijver*.

Wedijver

Hier gaat het om het streven een ander in prestatie te evenaren of te overtreffen. Op het eerste gezicht lijkt deze formulering op het intrappen van een open deur, maar bij de behandeling van de beide andere onderdelen zal blijken dat de woorden „een ander” alleen maar in deze vorm van wedijver van toepassing zijn.

De commandant begint zijn werkzaamheden met het maken van een analyse van de vergelijkbare functies en specialisaties. Slechts bij vergelijkbaarheid kan er sprake zijn van een zinvolle wedijver. Behalve deze functieanalyse moet ook een persoonsanalyse worden gemaakt. De commandant moet weten welke mogelijkheden iedere militair heeft qua karakter, kennis, opleiding, fysieke en psychische gehardheid. Daarna wordt vastgesteld voor wie welke opponenten het geschikt zijn, en welk doel moet worden gesteld. Bij het vaststellen van deze laatste elementen heeft de militair in kwestie een zekere mate van inspraak.

Indien, ter illustratie, de functie van chauffeur als voorbeeld wordt gesteld, is het duidelijk dat hier sprake is van een vergelijkbare functie aangezien een gemechaniseerde compagnie over vele chauffeurs beschikt. Voor deze functionarissen is het niet moeilijk een sluitende prestatievergelijking te maken. Bij veiligheids- of onderhoudsinspecties zijn de resultaten in een cijferwaardering om te zetten, en zo blijkt na enige tijd automatisch wie de beste is en wie het erbij laat zitten. Die inspectieresultaten vormen slechts één aspect van deze functie. Wie de beste allround-chauffeur is, zal pas kunnen worden vastgesteld na een alles omvatten-

de vergelijking van hun functioneren onder tactische en niet-tactische omstandigheden.

Zo is het niet moeilijk een aantal functies op te noemen die worden gedoubleerd of getripleerd, waardoor van een optimale vergelijkbaarheid sprake is.

Persoonlijke wedijver

De persoonlijke wedijver betreft de strijd van de individuele soldaat met zich zelf. Deze vorm van wedijver is te vinden waar de militair in de eenheid een unieke functie bekleedt, en er dus geen sprake kan zijn van een opponent. In overleg met zijn commandant of zampolit stelt de soldaat zijn doel, de manier waarop hij wil trachten het te bereiken en de tijd die hij daarvoor denkt nodig te hebben. Hierna wordt er meestal een algemene soldatenvergadering belegd waarop de gestelde doelen en taken op elkaar worden afgestemd en toegespitst. Enkele voorbeelden van gestelde doelen: het verwerven van de titel „uitbinker” (de hoogste waardering die in elke specialisatie of functie kan worden behaald), het behalen van hogere kwalificaties in de eigen specialisatie, de sport of het persoonlijke gedrag. Verder wordt uit tactische overwegingen veel belang gehecht aan de uitwisselbaarheid van de diverse functionarissen. Zo komt het voor, dat een groepscommandant besluit zich het behalen van een monteursdiploma als doel te stellen, of dat de richter van het boordwapen zich wil inzetten voor het behalen van een rijbewijs voor pantserrupsvoertuigen.

Deze vorm van competitie vloeit voort uit de beide hierboven besproken vormen van wedijver. Daarin werkt de militair zich op tot een hoger niveau.

Collectieve wedijver

In de collectieve wedijver moeten hogere individuele prestatieniveaus tot uiting komen in grotere militaire vaardigheid en een hogere morele standaard. Het bewijs daarvan kan pas worden geleverd in de strijd met andere eenheden. Deze strijd speelt zich bijvoorbeeld af in de kazerne (welke legeringsbarak ziet er het beste uit, waar vallen de minste rapporten, waar worden de beste inspectieresultaten behaald), maar vooral tijdens de velddienstoefeningen. Tijdens deze oefeningen komt de eenheid in haar militaire (on)bekwaamheid ten volle tot haar recht, en er zijn voldoende vergelijkingscriteria (hoe werkt de eenheid tactisch, welke groep is het snelste bij het bemannen van het voertuig, slaat het snelste of tactisch het meest verantwoord een bivak op, enz.).

Stimuli

De legerleiding probeert de s.w. maximaal in het oefenproces te integreren. Daarbij realiseert zij zich heel goed dat er grenzen zijn aan de psychische en fysieke spankracht van de individuele militair. De eenheidscommandanten en politieke officieren hebben echter de taak het aantal verslappingsmomenten zo klein mogelijk te houden. Zelfs in de eerste jaren na de Oktoberrevolutie, toen de revolutionaire geest volop aanwezig was en nog drijvende kracht bezat, was Lenin realist genoeg om te beseffen dat het „heilige vuur” niet voldoende zou zijn om iedereen tot maximale prestaties aan te zetten. Hij zag wel in dat, naarmate de tijd zou verstrijken, het afnemen van de revolutionaire gedrevenheid zou moeten worden gecompenseerd door een aantal, ideologisch nauwelijks acceptabele, materiële stimuli. (Hij laat zich in zijn werk ook erover uit en spreekt, behalve over materiële prikkels, tevens over culturele en esthetische beloningen.)

Nu, 52 jaar na Lenin, is de revolutionaire gedrevenheid dan ook danig afgenomen:

Een lage arbeidsproductiviteit, diefstal van socialistisch bezit, wijdverbreid alcoholisme, ze wijzen op een ongeïnteresseerde, zo niet vijandige instelling.

Aldus Borys Lewytskyj [12].

De huidige Sovjetleiders moeten alle registers open trekken om het proletariaat daar te krijgen, waar zij het in het arbeidsproces nodig hebben. Dat zelfde geldt voor de militaire maatschappij. Ook daar moeten de „produktieplannen” worden verwezenlijkt, moet een maximale prestatie worden geleverd. De door Lenin gesuggereerde beloningsvormen appelleren enerzijds aan de eerbij van de mens en spelen anderzijds in op de drang naar materieel bezit en welstand. In de literatuur wordt hoofdzakelijk gesproken over het eerste aspect, aangezien een militair die via zijn eerbij ideologisch kan worden gemotiveerd, meer gevechtswaarde heeft dan iemand die zich alleen laat inspireren door materiële beloningen. De commandant heeft dan ook tot taak ernaar te streven, dat zijn personeel functioneert uit een ideologische overtuiging.

Publiciteit

Zonder publiciteit — dat is het bekend maken van positief gedrag of goede daden aan derden — is het appelleren aan het eergevoel van het individu niet of nauwelijks mogelijk. Juist de wetenschap dat anderen van zijn gewaardeerd gedrag afweten,

dat hij door zijn superieuren ten voorbeeld wordt gesteld aan zijn collega's, brengt de gewaardeerde in een zekere staat van euforie en zo zal hij veelal worden gestimuleerd tot continuering van zijn gedrag.

De Russen hebben sedert 1917 op brede schaal visuele agitatie bedreven. (Voor een Westering is het woord „agitatie” emotioneel geladen; het roept gedachten op aan politieke onrust, gisting en spanning. Voor de Sovjetburger is het een woord dat ongeveer een gevoelswaarde heeft als bij ons het woord „voorlichting”.) Via een reeks methoden om positief gedrag bekend te maken heeft de CPSU getracht de massa te mobiliseren ter vervulling van economische en sociaal-politieke taken.

Natuurlijk werd de visuele agitatie niet alleen gebruikt om de burger of militair tot grotere produktie aan te sporen. Op zijn minst zo belangrijk was de pure indoctrinatie die via allerlei media geschiedde. Lenin verleende aan het uitdragen van de communistische ideeën de hoogste prioriteit. Gebruik makende van de meest uiteenlopende visuele middelen trachtte men het individu te bewegen tot meedenken over politieke en maatschappelijke vraagstukken en te informeren over de successen van de enkeling en het collectief.

Het centrum van de visuele agitatie in de eenheden is de *Leninkamer*, of in kleinere eenheden de *Leninhoek*. Deze geheiligde plaatsen zijn in 1924 ontstaan op initiatief van de Rode gardisten, ter nagedachtenis van de stichter van de nieuwe Sovjetstaat. In deze centra vindt het partijpolitieke werk plaats en hangt het publikatiebord van de s.w. Op dit bord staat precies aangegeven welke taken iedere soldaat zich heeft gesteld, hoe het staat met de vervulling ervan en wat zijn positie is ten opzichte van zijn directe concurrent. Het bord wordt gearneerd met grote actiefoto's van de uitblinkers.

Een andere publiciteitsvorm is het gebruik van *vlagschriften*. Tijdens grote oefeningen worden de uitblinkers van dag tot dag bekendgemaakt door middel van pamfletten, die bij de staven van de hogere eenheden worden gedrukt. Deze methode werd al met veel succes toegepast tijdens gevechten in de Tweede Wereldoorlog, en sindsdien gezien als een van de effectiefste manieren om de soldaat onder gevechtsumstandigheden te inspireren.

Andere beproefde methoden zijn: het over de *radio* uitzenden van het levensverhaal van een uitblinker, zijn ervaringen tot onderwerp van *gesprek* maken tijdens een politieke avond, *dankbrieven* aan ouders of de fabriek waar de militair zijn opleiding heeft ontvangen, *foto* van de uitblinker bij het ont-

rolde vaandel op de voorpagina van de Rode Ster, enz.

Gedichten en liederen

Tolstoj heeft in zijn werk „Oorlog en vrede” enkele passages gewijd aan de kracht van het soldatenlied. In de strijd tegen de Napoleontische legers — wanneer de nood het hoogst was en de troepen op het punt stonden het gevecht voor gezien te houden — werden de soldaten door hun superieuren meermalen verplicht tot het aanheffen van een lied. Nu bezit elk volk een aantal patriotische liederen die vooral door de militairen plegen te worden gezongen. Uit eigen, toch ruime ervaring als officier bij het korps mariniers kan ik mij echter geen enkel officieel soldatenlied herinneren. Ik vraag mij zelfs af of een dergelijk lied in de Nederlandse strijdkrachten wel bestaat. Als de Nederlandse soldaat al zingt, dan alleen „pornofonische” liederen. De gevechtsmotiverende waarde van dergelijke liederen acht ik voor de gemiddelde soldaat gering.

Voor de Russische militair ligt dat heel anders. Tijdens de opleiding wordt op het lesrooster plaats ingeruimd voor het leren van soldatenliederen. Daarmee wordt beoogd de soldaat attent te maken op het roemruchte verleden en op de heldendaden van vele zonen des vaderlands, en in hem een saamhorigheidsgevoel onder alle omstandigheden aan te kweken.

Hetzelfde geldt ten aanzien van het medium gedicht. Ik kies hier met opzet het woord „medium”, omdat in de strijdkrachten het gedicht zuiver fungeert als middel om een boodschap over te brengen, als een taalkundig kledingstuk dat de inhoud beter accentueert. Hiermee wil ik geenszins zeggen dat er geen soldatengedichten zijn met literaire waarde. Het gaat mij echter om de primaire doelstelling van de dichter en die is in de meeste gevallen erg duidelijk: het verschaffen van een informatie die moet appelleren aan de emotionele gevoelens van de ontvanger, met als verhoopte consequentie een niet rationeel maar positief-emotioneel reageren op problemen aangaande de verdediging van volk en vaderland.

Het is voor de meeste Nederlanders, met hun allergie voor uniformen en natuurlijke neiging tot rationaliseren en relativeren, een uiterst vreemde ervaring vrijwel wekelijks nieuwe heldendichten te zien verschijnen over helden van onze tijd. Om mijn woorden kracht bij te zetten geef ik hieronder de inhoud weer van een klein gedichtje, geschreven door een tiende-klasser en — als gebruikelijk —

afgedrukt op de achterpagina van het legerblad Rode Ster van 20 februari jl.

Plicht

*Sinds de verre zware oorlog zijn dertig jaar vervlogen
Een generatie van nieuwe helden bewaakt de grenzen
van ons land*

Het is je plicht, zij verlicht je levensweg.

Buig nooit, voor wat voor tegenslagen dan ook!

Laat je plichtsgevoel je boven alles verheffen

Een plichtsgevoel dat altijd met je is.

Soortgelijke gedichten verschijnen met een verbaazingwekkende regelmaat.

Deze cultus is natuurlijk alleen levensvatbaar als uitvloeisel van een algemene positieve houding ten opzichte van het verschijnsel militair. Voor het Russische volk is de militair een man die borg staat, niet voor de socialistische verworvenheden (al wil ik dat niet geheel uitsluiten) maar voor de verdediging van zijn vaderland. Het woord „rodina” (vaderland) is een veelvuldig voorkomend woord in de Russische pers.

In Nederland is een dergelijke cultus onbestaanbaar. Het woord vaderland is klaarblijkelijk een anachronisme, landsverdedigers zijn een noodzakelijk kwaad, en dienen volgens hun hoogste chef op een afstand te worden gehouden omdat hun uniformen allergie schijnen te veroorzaken [13].

Materiële prikkels

Begrijpelijkerwijs wordt in de vakliteratuur weinig over materiële prikkels gesproken, aangezien een communist of een communist-in-spe zich niet mag laten leiden door primitieve egocentrische materialistische motieven. Hij behoort niet te streven naar persoonlijk bezit, maar moet zich inzetten voor zijn medemens en samen met hem streven naar collectieve welstand. In feite is dit een fraaie filosofie waartegen niemand wat kan hebben, sterker nog, waarnaar iedereen zou moeten streven. De realiteit is echter anders. Dit beseffende heeft men een aantal materiële prikkels ingevoerd die het gebrek aan ideologische motivatie moeten vervangen of aanvullen.

Ik wil niet te diep ingaan op deze manier van motiveren, omdat er geen grote verschillen zijn tussen het door ons gehanteerde systeem van materiële beloningen en het Russische. Ook bij ons worden voor bepaalde sportprestaties (ik denk hier aan het behalen van het NSF-insigne) of diploma's geldelijke beloningen toegekend. In de Sovjet-Unie bestaat bovendien het systeem van culturele beloning en wel in de vorm van kaartjes voor een

concert of toneelvoorstelling. Voor de uitblinkers zijn soms reisjes weggelegd naar, onder het ministerie van defensie ressorterende, vakantieoord. In sommige gevallen genieten dienstplichtigen met een uitzonderlijke staat van dienst een voorkeursbehandeling bij het toelaten tot de universiteit of bij het verkrijgen van woonruimte.

Een bijzondere, vooral beroepsmilitairen aansprekende, vorm van beloning is de versnelde carrièregang. Evenals in de Verenigde Staten trouwens, is het in de Sovjet-Unie geen ongebruikelijke zaak dat een officier van onder de veertig reeds een kolonelsuitmontering draagt. Deze vorm van actief carrièrebeleid werkt enerzijds het edele „ellobogenwerk” in de hand, maar is anderzijds een reële opvatting van beloning naar prestatie. Het is bij ons — met name in de lagere rangen — immers niet mogelijk „vóór je tijd” te worden bevorderd, ook al haal je nóg zo veel tevredenheidsbetuigingen, diploma's of titels. Al deze uiterlijke kenmerken van competentie kunnen op zijn hoogst de verwachting rechtvaardigen, niet te zullen worden gepasseerd.

Praktische uitvoering van de socialistische wedijver

De mens is in staat filosofieën, systemen en theorieën op papier te zetten die in de praktijk niet voldoen aan de theoretische verwachtingen. Eén van de redenen daarvan is dat er in de theorie vaak te veel wordt uitgegaan van de ideale mens; of men houdt in ieder geval te weinig rekening met het gegeven dat de mens een gebrekkig wezen is met goede voornemens waaraan hij omgekeerd evenredige uitvoeringen geeft. Aangezien er geen enkele reden is aan te nemen dat de Russische burger onder het communisme een fundamentele karakterverandering heeft ondergaan, is de praktische uitvoering van de s.w. nogal afwijkend van hetgeen de geestelijke vaders zich ervan hadden voorgesteld.

Het eerste probleem waarmee iedere commandant direct te maken krijgt, is: welke *beoordelingscriteria* hanteren wij? Dit vraagstuk dringt zich op in elke sector van het militaire bedrijf, en overal waar de s.w. mogelijk is zal dat weer anders liggen. Hierboven werd al aangehaald, dat het niet moeilijk is, bijvoorbeeld voor het onderdeel schietvaardigheid, beoordelingscriteria aan te leggen. Nemen wij echter een scheepsbemanning onder (oefen)gevechtsomstandigheden, dan liggen de zaken heel wat moeilijker. Men zal iedere gevechtspost aan boord apart moeten beoordelen en waarderen, aangezien

er van post tot post grote verschillen zijn qua fysieke en/of psychische belasting. Bovendien kunnen deze laatste factoren sterk wisselen onder invloed van de activiteiten van de tegenstander, of van de meteorologische omstandigheden. Een wedijver in de ware zin des woords vraagt bovendien een tegenstander om mee te wedijveren. In vele gevallen is een dergelijke tegenstander, gezien de vérgaande specialisaties, niet aanwezig. Het gevolg daarvan is dat de man met zich zelf moet wedijveren hetgeen de natuurlijke drang „beter zijn dan de kameraad” wegneemt. Hoe men het ook keert of wendt, er blijven altijd omstandigheden waarin de beoordeelaar niet anders dan een subjectief oordeel kan vellen, ook al is er een aantal technische hulpmiddelen die volstreekte objectiviteit kunnen garanderen (fotoapparatuur, bandrecorder, stopwatch, e.d.).

Het volgende probleem is het *verschil in functiebeoordeling* van eenheid tot eenheid. Iedere commandant zal ernaar streven zoveel mogelijk otlíčniki (uitblinkers) in zijn eenheid te krijgen. Dit is uiteraard op eenvoudige wijze te bereiken door een functievervulling hoger te beoordelen dan reëel is. Niet zelden komt het voor dat een commandant een groot deel van zijn eenheid of schip opgeeft als behorende tot de otlíčniki. Bij steekproefsgewijze toetsingen vallen echter vele pseudo-otlíčniki door de mand. Het waarderen van eenheden aan de hand van het aantal opgegeven „uitblinkers” is dan ook een dubieuze zaak. De enige manier om kwaliteitsverschil tussen de eenheden of schepen aan te tonen doet zich voor in de praktijk, tijdens concrete oefensituaties.

Het grootste kwaad waartegen commandant en politieke officier voortdurend strijd moeten leveren, is de aangeboren neiging van de mens lichaam en geest in rusttoestand te houden. Hoe groot het arsenaal van stimuli ook is, het kan toch niet bewerkstelligen dat *gemakzucht* geheel wordt uitgebannen. Vele soldaten stellen zich taken die ver beneden hun niveau liggen. Indien er sprake is van een goede begeleiding moet dit natuurlijk opvallen. Het gebeurt echter maar al te vaak dat de begeleiding volstrekt onvoldoende is, omdat óók de kaderleden niet voldoende zijn gemotiveerd. Het grote aantal beschouwingen dat aan de s.w. wordt gewijd, rechtvaardigt het vermoeden dat ontoereikende gemotiveerdheid een bekend en onderkend gegeven is. Men is niet zuinig met kritiek, hoewel ter verzachting in tijdschrifte- en krantartikelen dikwijls de slotzin wordt toegevoegd: „natuurlijk zijn de gevallen waarover wij nu spreken zeldzaam”.

Wil men als buitenstaander weten hoe het er met

de s.w. in een willekeurige eenheid voorstaat, dan kan een blik in de Leninkamer voldoende zijn. In vele Leninkamers blijkt dat het materiaal voor de visuele agitatie slecht is gekozen, en zonder zorg aangebracht op muren en aanplakborden. De teksten zijn soms te lang om nog pakkend te kunnen zijn en zij zitten bovendien vaak vol taalfouten. De reacties daarop van de zijde van de te motiveren persoon laten zich raden. Daarbij komt nog dat de actualiteit van de gegevens dikwijls ver is te zoeken. Gegevens en teksten van meer dan een jaar oud zijn geen uitzonderingen. Het komt zelfs voor dat op het publikatiebord van de s.w. foto's hangen van otlčniki die al langer dan een jaar de dienst uit zijn.

Een effectief middel om de s.w. aan de gang te houden is het regelmatig balans opmaken en analyseren van de resultaten. In de groep behoort iedere dag de balans te worden opgemaakt, in het peloton eenmaal per week en in de compagnie eenmaal per maand. De groepscommandant verzamelt 's avonds zijn groep en bespreekt de resultaten van de dag. De pelotonscommandant doet eenmaal per week hetzelfde. Aan de hand van de weekresultaten bepaalt hij de positie van de groepen ten opzichte van elkaar. Ook de kritiek ontbreekt op dergelijke bijeenkomsten niet. Men en paard worden genoemd. Als sluitstuk van de bijeenkomst wordt vaak het woord verleend aan de beste soldaat van de week. Deze vertelt over zijn ervaringen, opdat zijn kameraden daarmee in de komende oefenperiode hun voordeel kunnen doen.

Ook hier geldt weer, dat het afhangt van het enthousiasme van de gezagsdragers of wel of niet regelmatig de balans wordt opgemaakt. In vele eenheden geschiedt dat pas tegen de tijd dat de periodieke rapportage aan de staf van de hogere eenheid moet geschieden.

Slot

De Russische legerleiding heeft uit de Tweede Wereldoorlog geleerd dat wapens en materieel niet voldoende zijn om een overwinning te behalen. De mens blijft de beslissende factor in een gewapend conflict. Daarom laat zij geen middel onbenut om haar militairen maximaal te motiveren tot het behalen van een hoge graad van gevechtvaardigheid. De slagkracht van een strijdmacht wordt bepaald door de morele standaard van de militair, door zijn gevechtvaardigheid en door de kwaliteit van wapens en materieel. Wordt een van deze elementen verwaarloosd, dan gaat dat onherroepelijk ten koste van een geloofwaardige inzetbaarheid.

Dit gegeven is voor de Russen een reden om evenveel aandacht te schenken aan opleiding en politieke opvoeding als aan de technische kant van de strijdmacht.

De hierboven besproken *socialistische wedijver* is één van de middelen om het gestelde doel te bereiken. Dat doel is: de strijdkrachten maximaal motiveren, bewapenen en oefenen om de socialistische verworvenheden te beschermen tegen de contrarevolutionaire imperialistische krachten.

Literatuur

1. L. Tolstoj — *Oorlog en vrede*. Bigot & van Rossum, Blaricum (1971)414.
2. *Kommunist Vooružennyh Sil* (1973)(22)74. (Verwijst naar: K. Marks i F. Engels — *Soč.* t. 23, str. 337).
3. W. I. Lenin — *Pol. obr. soč.* t. 35, str. 195. Staatsuitgeverij, Moskou (1963).
4. Zie 3.
5. Zie 2, blz. 76.
6. Zie 3, t. 39, str. 18.
7. Zie 2, blz. 75.
8. Zie 7.
9. *Grote Sovjet-encyclopedie*, 2e uitg., dl 40 (1952)190.

10. Ju. P. Petrov — *Partijnoe stroitel'svo v sovetskoj armii i flote 1918-1961*. Min. van defensie, Moskou (1964)336.
11. Zie 10, blz. 459.
12. B. Lewytskij — *Int. spect.* (1976)(1)6.
13. *Vrij Nederland* (1974)(31 aug.).

VOORTS:

Krasnaja Zvezda (1970. . .1975).

Voennyj Vestnik (1970. . .1975).

Voennye Znanija (1970. . .1975).

Morskoj Sbornik (1970. . .1975).

A. A. Grečko — *Vooružennye Sily Sovetskogo Gosudarsva*, 2e uitg. Min. van defensie, Moskou (1975).

Over media en middelen*

Verantwoording

„Een goed vakman is ook een goed instructeur”. Dat is een *mening* die in veel discussies naar voren wordt gebracht alsof het een feit betrof. Ik neem graag aan dat veel lezers deze mening niet zullen delen en het met mij eens zijn, dat het *overdragen van kennis en kunde voor een bepaalde functie* nog een andere deskundigheid vraagt dan die, vereist voor de *uitoefening* van die functie. Willen wij verantwoord bezig zijn met opleiden dan vergt dit een deugdelijke voorbereiding van het personeel dat daarmee wordt belast. Voorbereiding in de zin van opleiding tot deskundigheid in — laten wij maar zeggen — het overdragen van kennis en vaardigheid.

Bij opleidingen speelt uiteraard een verscheidenheid van factoren een rol. Afhankelijk van de omstandigheden wil de klemtoon op bepaalde factoren nog wel eens wisselen. Zo is in onze dagen (jaren) van bijzonder gewicht dat de aan opleidingen verbonden kosten zo laag mogelijk blijven. Of zelfs, dat er eigenlijk te weinig financiën beschikbaar zijn om de „finishing touch” aan een opleiding te kunnen geven. Bijvoorbeeld voor wat betreft de aanschaf van bepaalde instructie-(hulp)middelen. Want juist deze zaken kunnen een opleiding, wat men zou kunnen noemen: „zo mooi aankleden”. Maar ook zo mooi duur maken. Vooral tegenwoordig, nu de markt wordt overstroomd met allerlei meer of minder „sophisticated” onderwijsmiddelen, het ene nog fraaier en kostbaarder dan het andere.

De eigenlijke inhoud van dit artikel gaat over een systematiek in het kiezen van bij opleidingen te gebruiken (hulp)middelen. Het is speciaal bedoeld voor *beginnelingen* in het instructeursveld. Het is een enigszins aangepast en bewerkt artikel van R. H. Anderson, employé van Bell Telephone

* Vertaling en bewerking door G. J. Cramer, Ikol KLu, Hoofd Algemeen instructie centrum van de KLu.

Company, Illinois, USA (uit *Improving human performance* 3(1974)(3)). Nu zult u zich wellicht afvragen of de Militaire Spectator wel het juiste tijdschrift is voor dit artikel. Daarover valt uiteraard te discussiëren, maar onze argumentering is als volgt. Binnen de krijgsmacht worden nog altijd velen voor een periode van hun dienstvervulling aangewezen om onderricht te gaan geven. Sommigen krijgen daarvoor een nogal summier cursusje, van 5 à 10 dagen, anderen zelfs dát niet. Voor al diegenen die zich zo zien geplaatst voor de vraag: „Welk instructiemiddel moet ik nu kiezen”? wil dit artikel een handreiking zijn. En mochten sommigen kans zien, van de systematiek een „transfer” te maken naar een ander gebied van hun functieuitoefening... wel, dat is dan meegenomen.

Veel vragen...

Hebt u er wel eens voor u zelf — of met elkaar — bij stilgestaan waarom je als instructeur je keuze laat vallen op bijvoorbeeld de overhead projector en niet op de wandplaat, of op diaprojectie en niet op het model, of...; en gaat u zo nog maar wat door?

Bij het opzetten van een cursus of het maken van nieuwe lessen nemen wij beslissingen ten aanzien van de te gebruiken media en middelen, maar op grond van welke factoren? En zijn dat de enige factoren of de enige goede? Als men hier wat dieper induikt, blijkt het vaak niet zo eenvoudig als men wel eens denkt. Een verantwoorde beslissing op dit punt berust op een combinatie van complexe en onderling samenhangende factoren. Om de juiste media en (hulp)middelen te kiezen zal de instructeur o.a. antwoorden moeten vinden op vragen als:

- welke mate van indringendheid en/of van reactie is vereist of bereikbaar?
- welke „hardware” is op de school aanwezig?
- hoe verhouden zich de kosten en de baten van

aanmaak en onderhoud van de verschillende mogelijke (hulp)middelen met betrekking tot aspecten als: belang van de cursus, cursusduur, aard en soort cursisten, beoogde doelstellingen? — hoe „stringent” moet de instructie zijn?

De keuze die de instructeur, of liever nog de ontwikkelaar van de cursus, uiteindelijk maakt, weerspiegelt zijn bekwaamheid om de meespelende aspecten en prioriteiten tegen elkaar af te wegen. Dit alles dient hij in rekening te brengen, uitgaande van de vooraf bepaalde leerdoelstellingen.

... weinig antwoorden

Helaas zijn er nog weinig richtlijnen beschikbaar om de gewenste beslissingen te nemen. Er bestaan (nog) geen foutloze informatietabellen voor het kiezen van instructiemiddelen om specifieke doelstellingen te bereiken. Wat aan onderzoek en experiment op dit gebied is verricht, biedt weinig houvast; de resultaten spreken elkaar niet zelden tegen of zijn weinig concreet. Vergelijkende cijfers over de kosten van verschillende „software”-alternatieven zijn moeilijk te bepalen en soms erg vaag. Informatie over de deugden van allerlei „hardware” bestaat volop, maar is vaak misleidend.

Daarbij komt nog dat technische ontwikkelingen in de laatste jaren veel kostbare apparatuur snel hebben doen verouderen.

Er is in onze dagen nog niet zo veel veranderd sedert het verschijnen van een rapport van het Amerikaanse Instituut voor Research over „Instructiemedia”, in 1966, waarin o.a. staat:

De situatie bestaat, dat er geen algemeen aanvaarde argumentering is waarom informatie beter door middel van een film kan worden aangeboden dan met behulp van geprogrammeerde instructie, of beter door boeken dan via dia's en geluidsband. (...) Bij een zg. „multimediale” aanpak is het geheel vaak niet meer dan de som van delen. Er bestaat een grote wedijver tussen mediamakers om vooral hun producten een vooraanstaande plaats te doen verkrijgen in de reeks toegepaste middelen, wegens gebrek aan een „filosofie” als basis voor de keuze van een bepaald medium/middel om een bepaald doel te bereiken in bepaalde instructielesituaties. (...) Mediaresearch is zelfs nog niet eens gericht op de vraag hoe te kiezen uit bestaande mogelijkheden. Wel heeft men veel onderzoek gedaan naar technieken om bijvoorbeeld films te verbeteren, maar nog nauwelijks naar de omstandigheden die vereisen dat er (überhaupt) een film moet worden gemaakt en gebruikt voor instructie.

Er is nog niet zo veel veranderd, maar toch wel iets. In de laatste jaren heeft men toch wel wat meer inzicht gekregen in de relaties tussen doelstellingen en instructiemedia/middelen. Niet dat wij het probleem helemaal onder de knie hebben, maar of wij dát ooit zullen bereiken is zeer de vraag. Zeker als wij letten op de voortdurende en grote stroom nieuwigheden op dit terrein. De techniek staat niet stil, ook niet bij de makers van instructie/leermiddelen. Maar wij hebben zo langzamerhand wel bereikt, dat wij de keuze van deze media en hulpmiddelen niet meer hoeven te baseren op folklore, gewoonte of „bij willen zijn”. Wij kunnen nu beschikken over rationelere procedures.

Keuzerichtlijnen

Het probleem van de keuze van een doeltreffend en doelmatig medium om de lesstof over te brengen wordt soms opgelost door de wijze waarop de „wens van boven” onder woorden is gebracht. „Laten we eens een mooi lesje zien met dia's en bandrecorder” . . ., of: „We moeten een videobandcursusje hebben over . . .”, zijn formuleringen die het ene probleem oplossen door een ander te maken. De indruk wordt gewekt alsof onderzoek inzake leerlingendoelgroep en leerstof heeft aangetoond dat op deze wijzen de boodschap het beste overkomt. Ongelukkig genoeg blijkt in sommige gevallen dit soort zaken helemaal niet te zijn bekeken, en belemmeren dergelijke voorgeschreven instructievormen de ontwikkelaar van een cursus of lesplannen in zijn streven een zo goed mogelijk resultaat te bereiken.

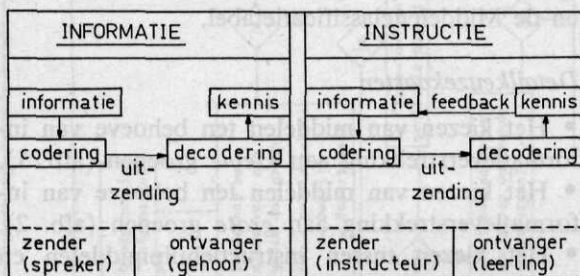
In de nu volgende paragraaf doen wij een poging, enige logische structuur aan te brengen in het mediakeuzep proces. De inhoud is in feite gebaseerd op de gedachte, dat wij — met wisselend succes weliswaar — dit proces ook toepassen in ons dagelijks leven als wij met onze medemensen communiceren. Als wij besluiten iemand op te bellen, of een brief te schrijven of een persoonlijk gesprek te gaan houden, dan kiezen wij op grond van een aantal factoren. Wij verfijnen onze keuze zelfs nog als wij behoefte voelen aan een „multimediale” aanpak door bijvoorbeeld foto's of tekeningen in te sluiten of zelfs geluiden te imiteren in onze boodschappen. De keuze van instructiemedia zou een uitbreiding moeten zijn van onze elementaire communicatievaardigheid. Het wordt

alleen wat moeilijker en ingewikkelder vanwege de grote variatie in de beschikbare mogelijkheden, de grootte van de doelgroep en de specifieke en meetbare resultaten die wij wensen als gevolg van onze boodschap. Een beslissingsboom waarmee wij „groot en klein slem” kunnen dekken op dit gebied is in de praktijk nog geen haalbare kaart. Als wij echter onze keuze voorshands beter op ons doel kunnen toespitsen, zullen wij al een veel grotere kans op succes hebben.

Het beslissingsproces

1e beslissing: informatie of instructie

Er zijn twee communicatiecategorïën: informatie en instructie. Voor elk van deze categorieën dienen onderscheiden mediakeuzen te worden gemaakt. Sterk vereenvoudigd kunnen deze twee processen worden getekend als in het hierbij afgedrukte schema is aangegeven.

Beide processen omvatten:

- het kiezen van hetgeen moet worden overgebracht;
- het geschikt maken van de gekozen inhoud voor de desbetreffende doelgroep (codering);
- de feitelijke overdracht van de informatie (uitzending);
- de ontvangst door de doelgroep en het (omzetten tot het) begrijpen ervan (decodering);
- het opnemen en verwerken van de boodschap tot kennis (bezit) of het verwerpen ervan.

INSTRUCTIE

Bij instructie behoort er nog een stap bij te komen, nl. een terugkoppeling naar de instructeur, waardoor deze kan vaststellen wat er van de uitgezonden boodschap werkelijk is overgekomen bij, en opgenomen door, de leerling. Deze terugkoppeling moet bij de coderingsfase al worden ingebouwd. Op grond van deze informatie kan het lesmateriaal worden geherwaardeerd en daardoor kan het instructieproces worden verbeterd.

INFORMATIE

Ten slotte nog een opmerking met betrekking tot informatie: alhoewel het als regel niet tot hun verantwoordelijkheid behoort kan het voorkomen, dat ontwerpers van instructie betrokken raken bij informatieprocessen. Daarom zijn in het volgende ook twee „flowcharts” opgenomen inzake de keuze van een informatiemedium op grond van eigenschappen van de over te brengen boodschap. Daarbij is ervan uitgegaan dat een bepaalde verwachting een rol meespeelt. In de meeste gevallen verwacht de gever van informatie toch wel tot op zekere hoogte een verandering van houding of instelling van de toehoorders. In dergelijke gevallen is het min of meer bewezen dat media, die beweging en geluid combineren zoals video en film, het meest doeltreffend zijn, maar óók het kostbaarst.

2e beslissing: hulpmiddelen of media?

Er zijn twee grondvormen van instructiemiddelen, met elk eigen mogelijkheden om de boodschap over te brengen:

- instructiehulpmiddelen: middelen die de instructeur persoonlijk gebruikt bij het instructie-leerproces;
- instructiemedia: middelen die de plaats innemen van de instructeur bij het kennisoverdrachtsproces.

3e beslissing: aard van de lesstof en distributie-eisen

Nadat de twee voorgaande beslissingen zijn genomen, moeten zowel de aard van de lesstof als de „distributie-eisen” nader worden bekeken. Door een serie vragen te beantwoorden betreffende de lesstof kan een aantal mogelijke middelen worden bepaald en in een soort van rangorde worden geplaatst naar beschikbaarheid, effectiviteit en kosten.

4e beslissing: categorieën van mogelijke middelen

Alle middelen kunnen worden ingedeeld in tien — weliswaar voor discussie vatbare — categorieën, gebaseerd op bepaalde eigenschappen van elk middel. Bovendien kan elk middel nog weer — op zich zelf of in samenhang met een ander — worden gegroepeerd hetzij als hulpmiddel hetzij als medium.

Het proces van deze beslissingen is beschreven in

de stromingsdiagrammen aan het einde van dit artikel. Deze stromingsdiagrammen zijn ontworpen als handleiding voor ontwerpers van instructie. Een samenvattend diagram, de „Overzichtskeuzekaart” geeft de algemene beslissingen die men moet nemen om de terzake geschikte middelen te kiezen (niet opgenomen). Zeven gedetailleerde diagrammen (afb. 1 t/m 7) geven de stap-voor-stap procedures van de beslissingsprocessen weer.

Ten slotte geeft de Middelenclassificatietabel (MCT) de tien categorieën van indeling weer en verbindt het type middel met het resultaat van het beslissingsproces. Wanneer nu de „trechtering” van te kiezen middelen heeft plaatsgevonden, kan verder worden onderzocht welke specifieke aspecten, voordelen en nadelen, zijn verbonden aan elk instructiemiddel. Dan kan het feitelijke proces van ontwikkeling van de „instructiegang” beginnen.

Naschrift

Er zijn waarschijnlijk mensen die kritiek hebben op de wijze van indeling van de middelen van de MCT. In hoeverre deze critici gelijk hebben, zal de tijd wel leren.

Slechts twee aantekeningen hierbij.

a. Deze classificatie is bij het ontstaan niet bedoeld als algemeen geldig, maar in eerste instantie voor het bedrijf waar de maker werkzaam was (de Illinois Bell Company).

b. het betoogde is zeker niet bedoeld als het laatste woord over dit onderwerp.

In samenhang met a. zij nog opgemerkt, dat de mogelijkheden van het voornoemde bedrijf mede bepalend zijn geweest voor het wel of niet noemen van hulpmiddelen en media. Uiteraard kan zo iets in de loop van de tijd veranderen.

Ten slotte: wij hebben misschien allemaal wel eens ervaren dat een bepaald instructiemiddel, dat volgens de tabel niet geschikt zou zijn voor bepaalde lesstof, toch werkte. Maar dat lag er dan waarschijnlijk aan, dat deze middelen werden gebruikt door meesters op het gebied van lesgeven. Voor zulken is deze leidraad echter niet ontworpen, maar slechts voor de gemiddelde of beginnende instructeur die graag enkele aanwijzingen zou willen hebben bij het selecteren en ontwikkelen van instructiemateriaal.

Beslissingsbomen voor het kiezen van media

Het beslissingsproces dat op de voorgaande bladzijden is beschreven is in beeld gebracht in zg. „keuzekaarten”.

Overzichtskeuzekaart (niet gereproduceerd)

Deze samenvattende overzichtskaart geeft de grote lijnen weer en verwijst naar de detailkeuzekaarten en de Middelenclassificatietabel.

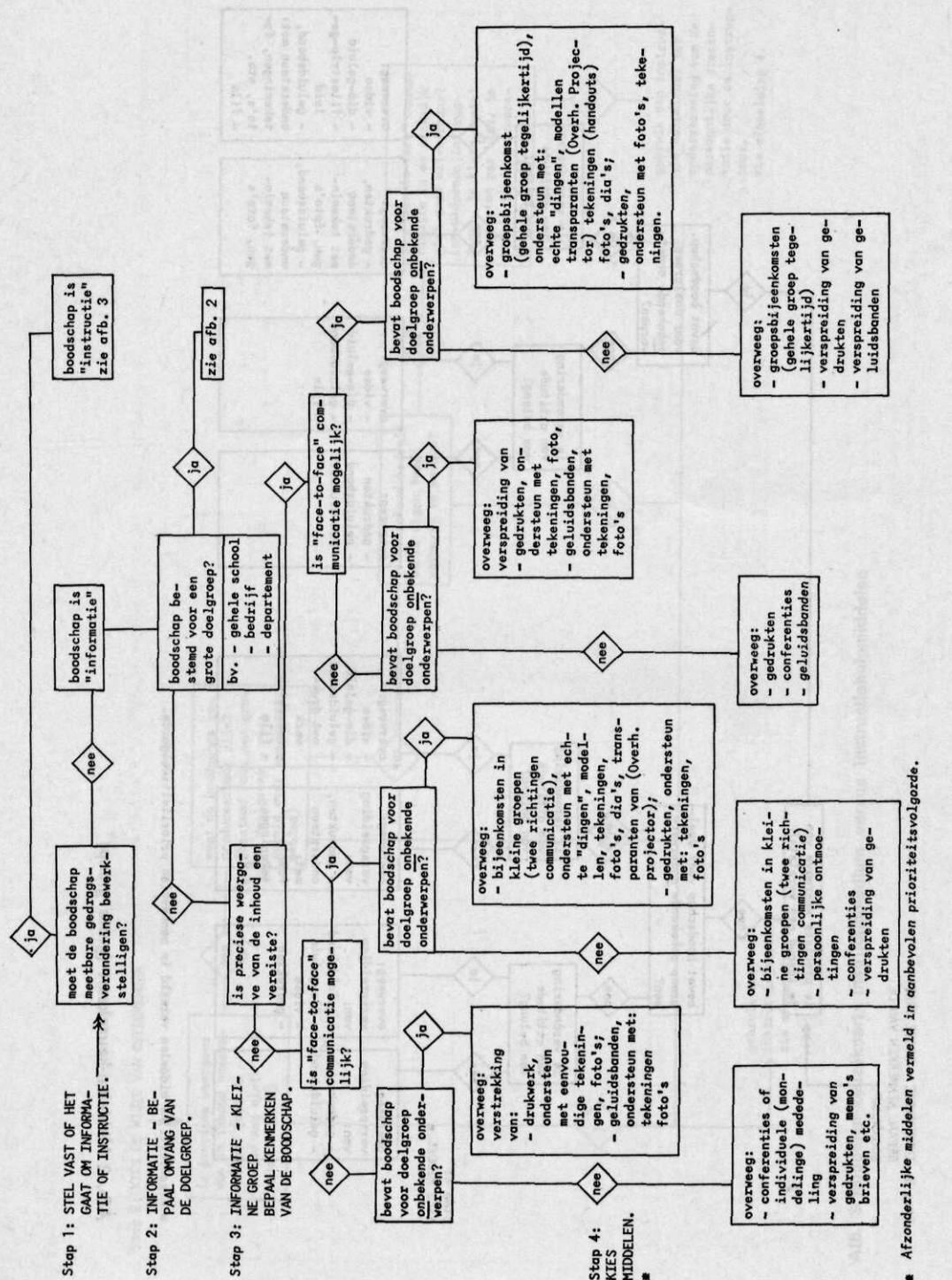
Detailkeuzekaarten

- Het kiezen van middelen ten behoeve van informatieverstrekking aan *kleine* groepen (afb. 1).
- Het kiezen van middelen ten behoeve van informatieverstrekking aan *grote* groepen (afb. 2).
- Het kiezen tussen instructiehulpmiddelen en instructiemedia (voor onderscheid zie hiervoren, bij „2e beslissing”) (afb. 3).
- Het kiezen van instructiehulpmiddelen (afb. 4 en 5).
- Het kiezen van instructiemedia (afb. 6 en 7).

Middelenclassificatietabel (afb. 8)

Deze tabel geeft de classificatie van middelen in tien soorten. Men gebruike deze nadat het keuzeproces aan de hand van een detailkeuzekaart is voltooid.

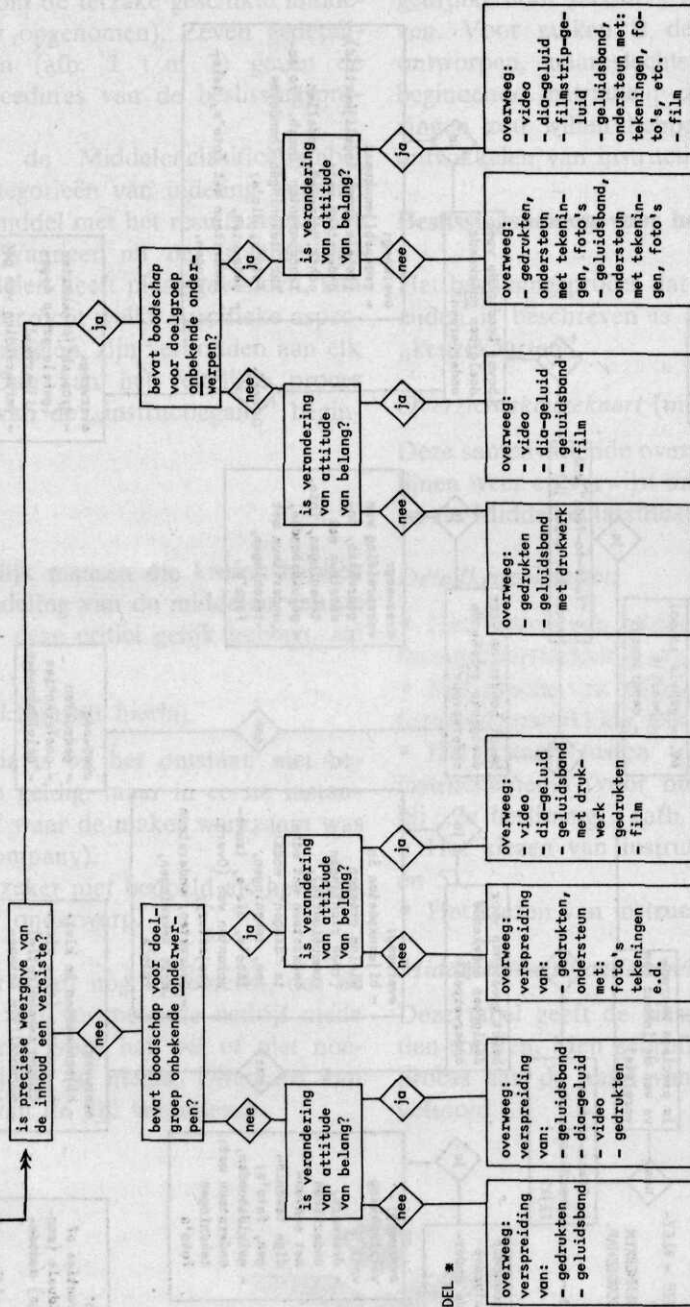

Afb. 1 Middelen-keuzekaart (kleine groep)

* Afzonderlijke middelen vermeld in aanbevolen prioriteitsvolgorde.

Stap 3: INFORMATIE - GROTE GROEP
BEPAALEN KENMERKEN VAN DE
BOODSCHAP.

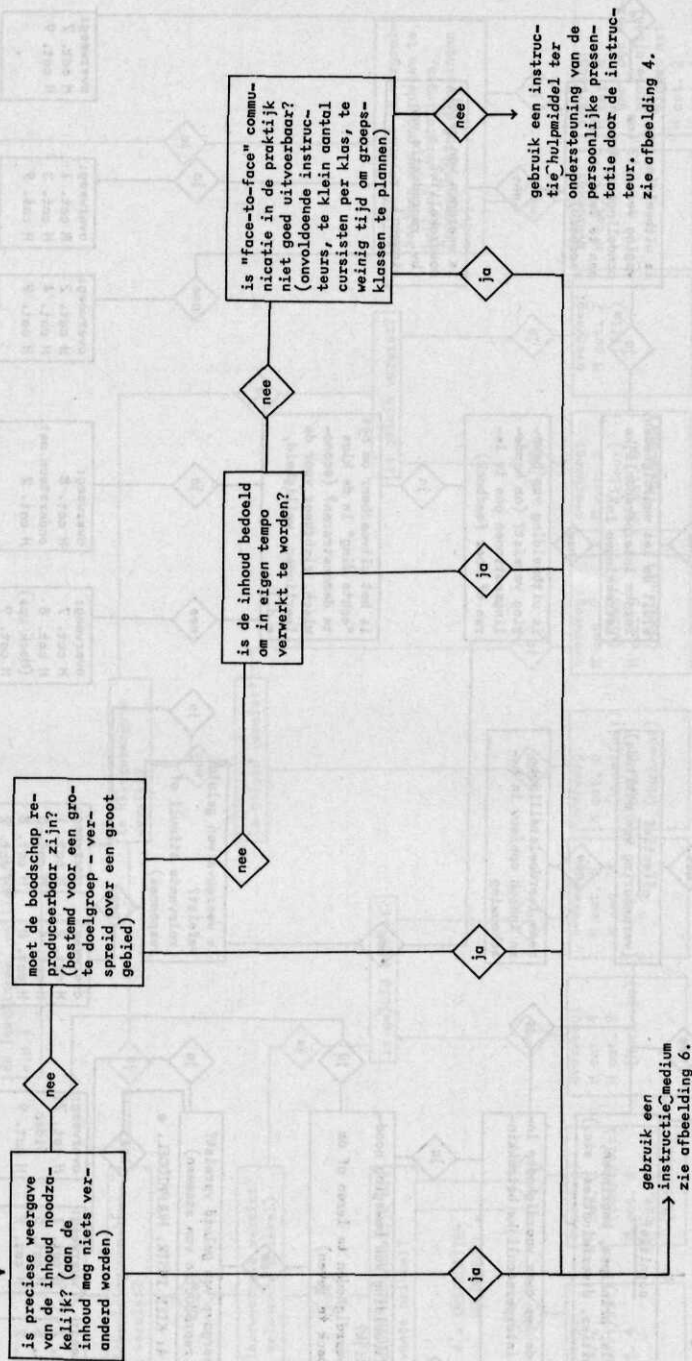

Stap 4:
KIES MIDDEL *

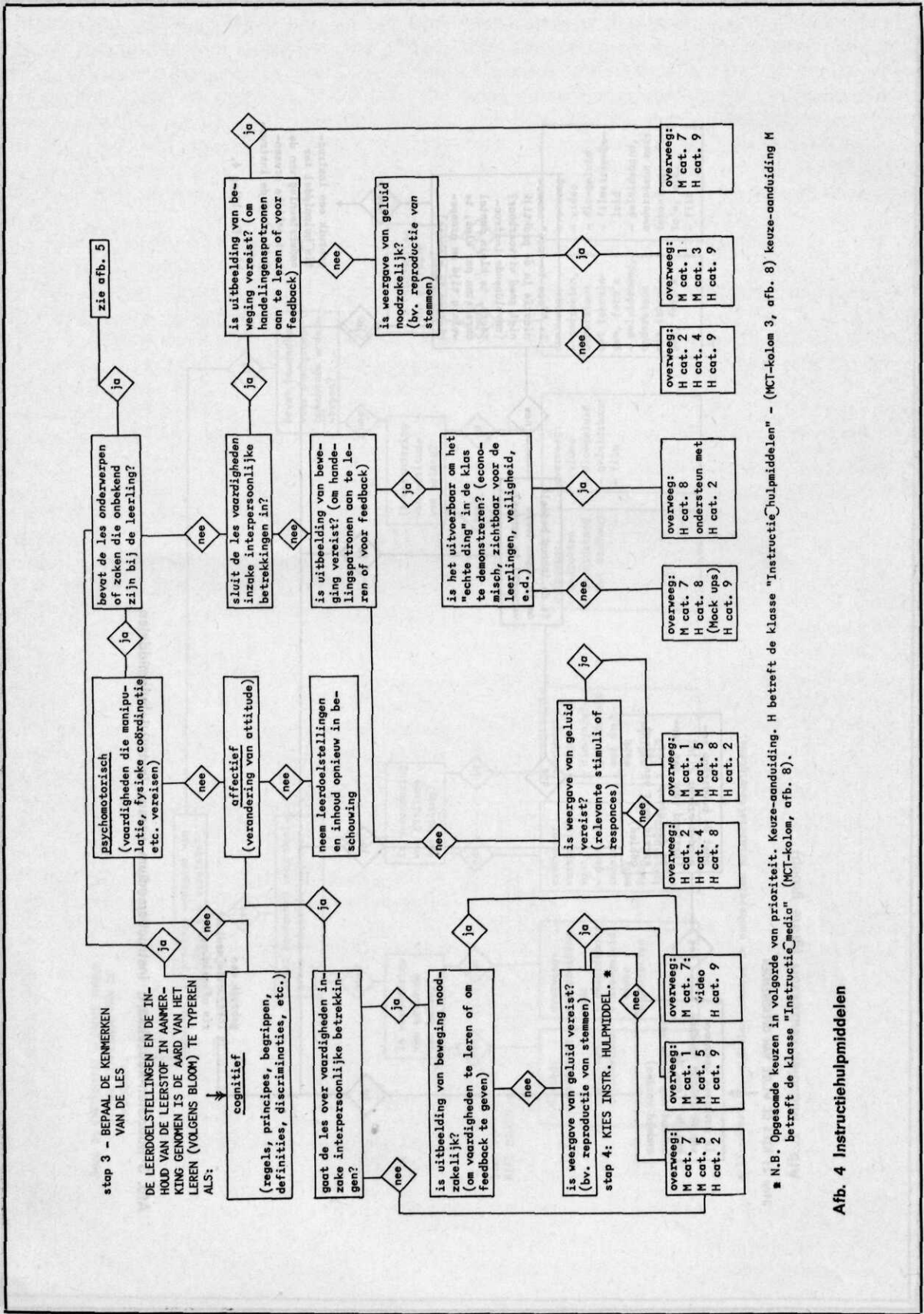
* Afzonderlijke middelen vermeld in aanbevolen prioriteitsvolgorde.

Afb. 2 Middelen-keuzekaart (grote groep)

Step 2: KIES DE WIJZE VAN OVERBRENGEN

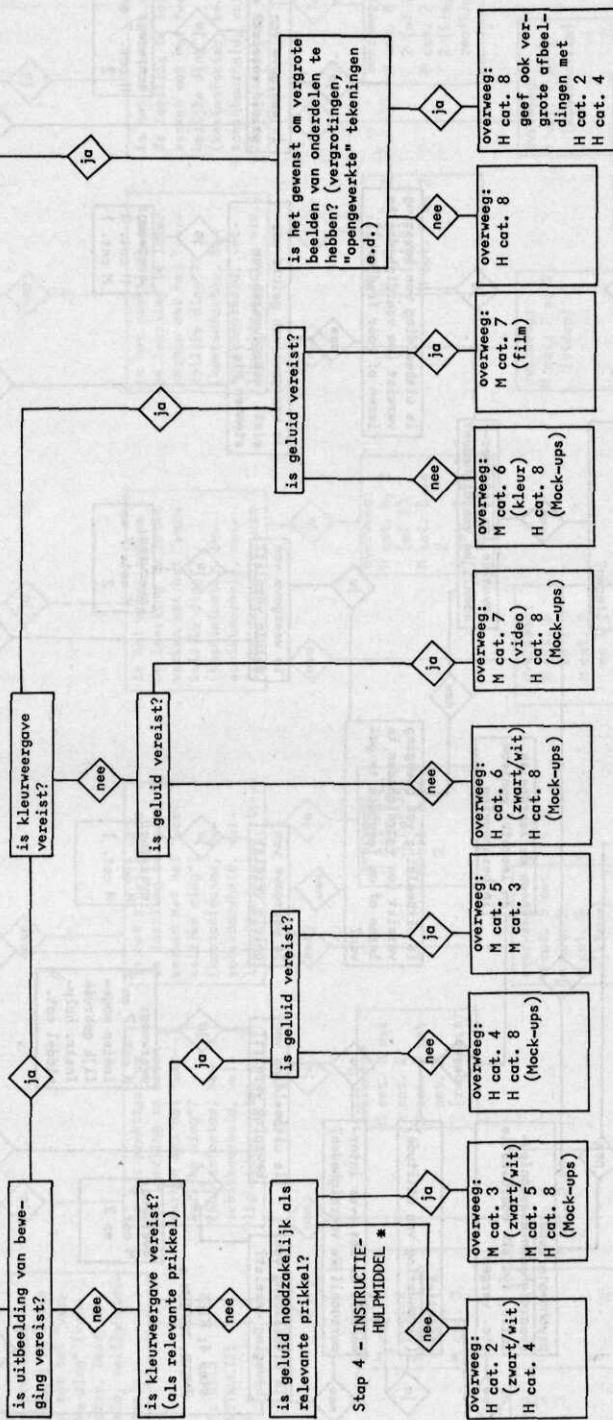
Afb. 3 Middelen-keuzekaart; instructiemedium versus instructiehulpmiddelen

Afb. 4 Instructiehulpmiddelen

DE LES BEVAT ONDERMERPEN
OF ZAKEN MAARMEE DE LEER-
LING ONBEKEND IS.

is het praktisch uitvoerbaar
om het "echte ding" in de
klas te demonstreren?
(economisch, zichtbaar voor
de leerlingen, veiligheid,
e.d.)

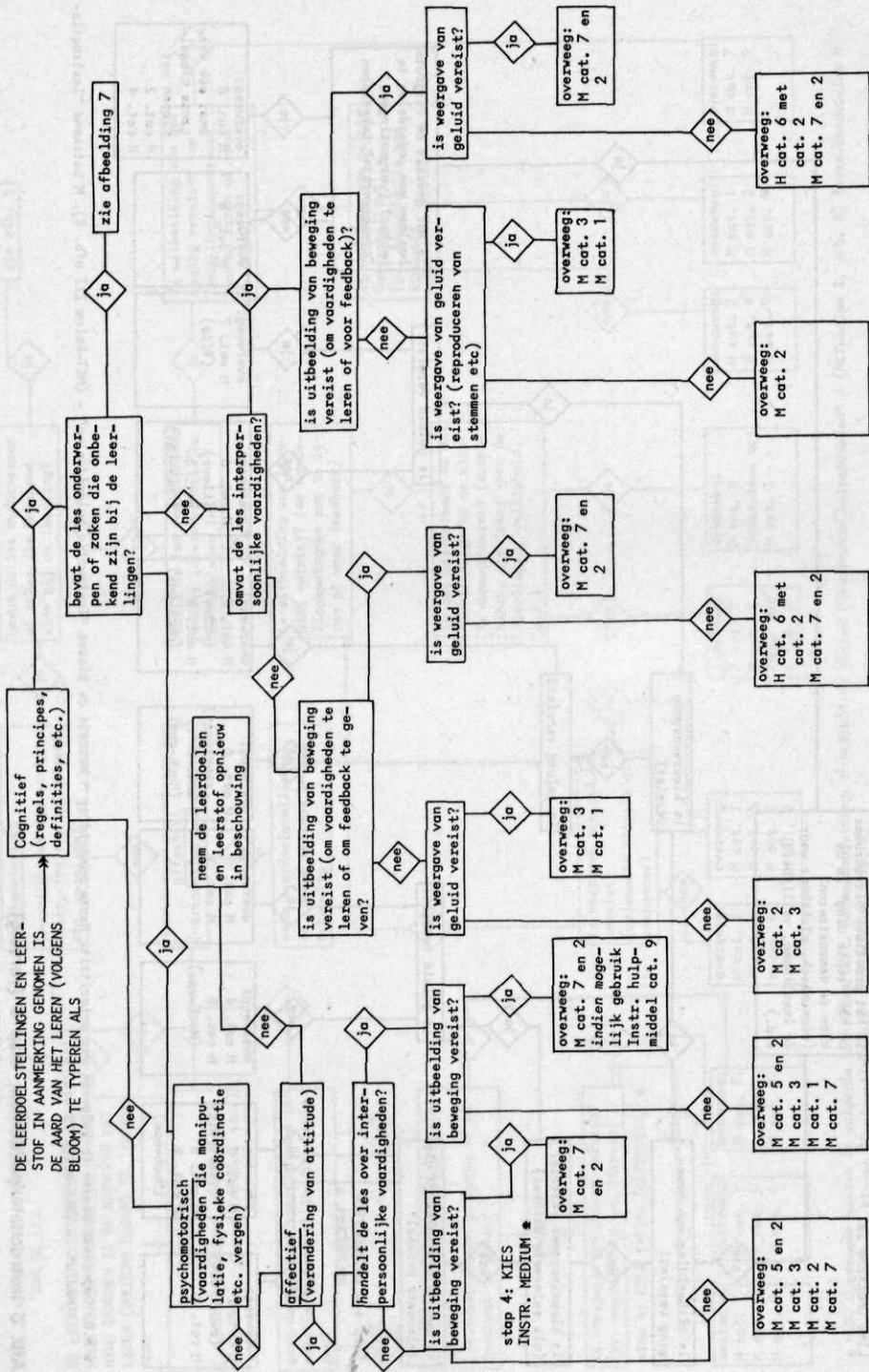
Stap 4 - INSTRUCTIE-
HULPMIDDEL *

* N.B. Opgesomde keuzen in volgorde van prioriteit. Keuze aanduiding H betreft de klasse "Instructie_hulpmiddelen" - (MCT-kolom III afb. 8), M betekend "Instructie-Media" - (MCT-kolom II afb. 8).

Afb. 5 Instructiehulpmiddelen; stap 3 (vervolg)

Step 3: BEPAAL DE KENMERKEN VAN DE LES.

DE LEERDOELSTELLINGEN EN LEERSTOF IN AANMERKING GENOMEN IS DE AARD VAN HET LEREN (VOLGENS BLOOM) TE TYPEN ALS

* N.B. Opgesomde keuzen in prioritetsvolgorde. M= Media (afb. 8, MCT, kolom 2) H= hulpmiddelen (MCT, kolom 3)

Afb. 6 Instructiemedia

Middelenclassificatietabel

MEDIACATEGORIE	INSTRUCTIEMEDIA	INSTRUCTIEHULPMIDDELEN
1. GELUID (alleen geluid)	<ul style="list-style-type: none"> — geluidsbanden (spoelen, cassette) — Geluidsplaat — Radio (over het algemeen vastgelegd „eenrichtings-uitzending”) 	<ul style="list-style-type: none"> — Telefoon (Live) — Radio (gebruikt als tweerichtings verkeer dialoog)
2. GEDRUKTEN (alle soorten type- en drukwerk, inclusief tekeningen en foto's)	<ul style="list-style-type: none"> — Geprogrammeerde tekstboeken — Handboeken — Techn. orders — Checklists e.d. 	<ul style="list-style-type: none"> — Handouts — Kaarten, grafieken enz. gebruikt door instructeur — Wandborden/platen. — Flip-overs
3. GELUID - DRUKWERK (combinatie van cat. 1 en 2)	<ul style="list-style-type: none"> — Werkboek van de leerling plus geluidsband of plaat. — Formulieren, kaarten, referentiemateriaal enz. in combinatie met geluidsband of -plaat. 	
4. GEPROJECTEERDE NIET BEWEGENDE BEELDEN		<ul style="list-style-type: none"> — Dia's — Transparanten — Filmstrips
5. GELUID - NIET BEWEGENDE BEELDEN	<ul style="list-style-type: none"> — Filmstrip plus geluid (van geluidsband of -plaat) — Dia's met geluid (van band of plaat) 	
6. BEWEGING - BEELD		<ul style="list-style-type: none"> — Stomme film
7. GELUID - BEWEGING - BEELD (combinatie van 1 en 6)	<ul style="list-style-type: none"> — Live TV — Geluidsfilm — Videoband 	
8. VOORWERPEN	(In het algemeen niet gebruikt samen met instructiemedia)	<ul style="list-style-type: none"> — Werkelijke voorwerpen. — Mock-ups of modellen van de „echte dingen”
9. MENSEN EN SITUATIES		<ul style="list-style-type: none"> — Rollenspellen — Case studies in groepsverband — Besluitvorming door groepsparticipatie — Excursies
10. COMPUTERS	CAI-CMI-computers en diverse „terminal display” apparatuur	

Afb. 8

School Militaire Inlichtingendienst 25 jaar

J. Siblesz

luitenant-kolonel voor bijzondere diensten b.d., Sectie Krijgsgeschiedenis KL

Ik geef nu inlichtingenlessen aan Commandanten en inlichtingenofficieren van de hier passerende LIB's op weg naar Indië en moet hem in 5 dagen vertellen wat een cursus van enige weken zou vragen. Daarvoor moet er een School voor Militaire Inlichtingen komen.
(Parafrase van enkele alinea's uit het Rapport Pekelharing; 1945)

In Tenebris Lucens

De Landmachtinlichtingendienst (Lamid) reilt en zeilt onder de spreuk „In Tenebris Lucens”, wat vrij mag worden vertaald als „lichtbrengende in duisternis”. Afgeleid leeft dus de School MID onder deze zinspreuk. Dat dit ook op het eigen bestaan kan slaan, moge deze publikatie aantonen. Wanneer sinds 30 jaar voor de tweede maal een artikel in dit tijdschrift over de School MID te Harderwijk verschijnt, gaat de schrijver ervan uit dat — al mag dit onderwijsinstituut binnen de krijgsmacht voornamelijk bij insiders bekend zijn — de welwillende lezer wel de onmisbaarheid van inlichtingen onderkent.

Afb. 1 Tekst van een brief van 30 april 1947, nr 238A, van majoor J. C. van Houweninge, C-CMID, aan hoofd Sectie GV-GS, t.a.v. hoofd Bureau Opleidingen Inlichtingendienst

Hierbij doe ik U toekomen een omslag van een pakje sigaretten. Blijkbaar is deze omslag vervaardigd van oude stafkaarten, als pakpapier door de Firma Laurens opgekocht. Aangezien de aflevering van buitenlandsche kaarten met groote moeilijkheden gepaard gaat en hiervoor deviezen beschikbaar moeten worden gesteld, meen ik goed te doen e.e.a. onder Uwe aandacht te brengen. Wellicht is het mogelijk ter besparing van deviezen buitenlandsche stafkaarten bij sigarettenfirma's te bestellen.

Bij een schets van het bestaan gaan wij officieel 25 jaar terug tot 1951, omdat de school toen bij Koninklijk Besluit werd opgericht (lees: zelfstandig gemaakt); officieus gaan wij 30 jaar terug tot 15 juni 1946 omdat toen bij Ministeriële Beschikking een School MID werd opgericht.

Dit eerste instituut leidde een hachelijk bestaan van vallen en opstaan, opheffing en onzelfstandige ophanging aan infanterie-opleidingseenheden, tot in 1950 nieuwe behoeften impulsen gaven die leidden tot zelfstandigheid in 1951.

De nadruk in deze regelen zal dan ook niet liggen op een uitgebalanceerde beschrijving van de geschiedenis in de afgelopen 25 (30) jaar — aangenomen dat zulks mogelijk zou zijn — de meeste aandacht wordt geschonken aan de aanloopperiode en de eerste jaren, tot omstreeks 1953 van een zekere consolidatie kan worden gesproken.

Als dat lukt, mag dat worden gezien als een hommage aan de enthousiaste en toegewijde officieren, burgerleraren en onderofficieren uit die eerste jaren, voor wie niets te gek of te veel was. Als voorbeeld daarvan moge afb. 1 gelden.

Geen Inlichtingenopleiding

De Nederlandse inlichtingendiensten kunnen worden geacht te zijn ontstaan op 25 juni 1914 met de instelling van de afdeling III van de Generale Staf.¹ Tot 15 mei 1940 loopt de lijn ononderbroken door, zij het dat de bezetting van deze stafsectie tussen de beide wereldoorlogen zeer gering was. GSIII functioneerde als centrale militaire en civiele inlichtingen- zowel als veiligheidsdienst.

¹ H. J. Scheffer — *November 1918*. Amsterdam (1968) 293; vgl. ook: A. Wolting — *De eerste jaren van GS III*. *Mil. Spect.* 134(1965)566, die de operationele geboorte een maand later plaatst.

Van een georganiseerde opleiding voor enige tak van dienst is nergens sprake. Van de latere res.-generaal-majoor GS H. Koot, ridder der 4e klasse der Militaire Willemsorde, de „vader van de code-dienst”, is bekend dat hij leerlingen had.

In de periode 1940-1945 werd personeel voor de onderscheiden Nederlandse inlichtingendiensten in Londen bijna geheel aan Britse agentenopleidingen en battle-intelligence schools opgeleid. Een van de laatstbedoelde instituten was gevestigd te Farnham.

In het verzet zagen velen kans in de praktijk ervaring, kennis en inzicht op het gebied van inlichtingenwerkzaamheden te verwerven.

Desondanks was aan het einde van de oorlog de oogst aan goed opgeleid inlichtingenpersoneel klein. Veel agenten waren gesneuveld, reservepersoneel ging de dienst uit, terwijl uit het verzet velen werden uitgezonden naar Nederlands Oost-Indië. Enkel die vóór 1940 werkzaam waren geweest bij GSIII kwamen terug, maar behoorden ook niet meer tot de jongste generatie.²

Dit alles verklaart gedeeltelijk waarom de encadrering met inlichtingenpersoneel van naar Indië vertrekkende eenheden zoveel voeten in de aarde had.

Het Rapport Pekelharing

In november 1945 vertrokken Lichte infanteriebataljons (LIB's) met enig provisorisch opgeleid inlichtingenpersoneel. Het Rapport Pekelharing van die zelfde maand werd door hoofd GSIII overgenomen. Pekelharing illustreerde zijn rapport met navrante voorbeelden, waarvan het volgende citaat moge getuigen.

*Practisch niemand weet hoe de intelligence in het Britse leger is georganiseerd en wat Intelligence eigenlijk is. Lt X kreeg opdracht in Colombo te informeren naar de stand van zaken betreffende Intelligence aldaar. Aangezien echter Lt X geen idee heeft wat Intelligence is, is hiervan niet veel te verwachten. Dit is al drie maanden geleden.*³

Het aantekenvel met het voorstel de denkbeelden van Pekelharing te honoreren werd van het volgende commentaar voorzien.

² P. J. Koene — *Geschiedenis van de School Militaire Inlichtingendienst 1946 tot en met 1952* (24 blz., tab., schema's, foto's), blz. 3 (officieuze uitgave in 10 exemplaren).

³ *Rapport betreffende de opleiding van Intelligence-personeel bij de LIB's die naar N.O.I. vertrekken*, door A. J. Pekelharing, res tln van de genie-inlichtingendienst Staf BNS, Londen (1945)(28 nov).

M.i. geeft deze haastige noodoplossing voor een tot nog toe niet aan de orde geweest zijnd vraagstuk weinig uitzicht op succes.

De noodoplossing was een voorstel van Pekelharing om aan een (eenvoudige) School Militaire Inlichtingen, met drie officieren en enkele onderofficieren, cursussen van twee weken te houden.

De sous-chef GS opteerde voor een oplossing, waarbij alsnog op te leiden instructeurs achter de LIB's moesten worden aangestuurd om daar het inlichtingenpersoneel uit de bataljons te instrueren.⁴

Die denkbeelden zijn niet tot uitvoering gekomen. In de loop van het jaar 1946 konden groepen Nederlandse officieren nog driemaal aan een cursus gevechtsinlichtingen aan de School of Military Intelligence te Farnham deelnemen. Achteraf gezien heeft achter de schermen in de eerste zes maanden van 1946 een rijpingsproces plaatsgevonden dat leidde tot de oprichting van een School MID.

Eerste oprichting School MID

Op 16 juni 1946 werd een School Militaire Inlichtingendienst opgericht, gevestigd in het Julianakamp te Kijkduin, waar ook het Indisch Instructie Bataljon was gelegerd.

Op 26 juli 1946 stelde de CGS aan de minister van oorlog voor over te gaan tot oprichting van een School Militaire Inlichtingendienst.

In de periode, die toen aanbrak, is enorm veel werk verzet. De organisatie bestond uit een Commandant met als docenten 5 officieren, 1 burger en 2 onderofficieren.⁵ De militaire docenten hadden allen een cursus gevolgd aan de Britse School of Military Intelligence. Beschikbare Engelse stencils werden vertaald en aangepast aan de behoefte. In juni kwam er een bericht: „te Hoek van Holland kunnen worden afgehaald 6 balen voorschriften”.

In de periode van 15 juni 1946 tot 31 december 1947 werd in 72 van de theoretisch beschikbare 80 weken cursus gegeven aan totaal 426 cursisten, waarvan 275 een 6-weekse cursus gevechtsinlichtingen volgden. Het gros van de overige cursisten

⁴ Aantekenvel van hoofd Afdeling III van de Generale Staf, ongenummerd, van 19 december 1945.

⁵ Brief Chef Generale Staf, Afd. IIIa, nr 2926, d.d. 26 juli 1946, onderwerp Oprichting School MID, stelt een aantal van 7 officieren-docent en 2 burger-docenten — behalve de commandant — voor. Volgens ² bevat de vaste staf in september 1947 behalve de commandant de gereleveerde aantallen op eerste fotobijlage.

volgde veldveiligheids cursussen en 7 personen werden tot luchtfoto-onderzoeker opgeleid.

Eind 1947 werd de school, in het kader van bezuinigingsmaatregelen, als zelfstandige eenheid opgeheven. In oktober van dat jaar was door insiders reeds voorzien dat de aantallen cursisten sterk zouden verminderen. De vraag rees of de grootte van de organisatie dan nog wel was te rechtvaardigen. Een voorstel werd ingediend om KM- en KLu-inlichtingenpersoneel op te leiden. De Luchtmachtstaf liet weten dat van die zijde geen deelneming behoefde te worden verwacht aangezien de luchtmacht „zich op een groot gebied beweegt, waarvoor de KL geen interesse heeft”.⁶ Uit de barakken op het terrein van het Kasteel van Breda vertrok de, nu Cursus MID geheten, opleidingseenheid naar de Jan van Nassaukazerne te Harderwijk, waar zij, m.i.v. 1 maart 1948, deel ging uitmaken van een schoolbataljon van de Infanterieschool. Van de oorspronkelijke organisatie resteerden toen nog een majoor-commandant en twee subalterne officieren.

Van medio 1948 tot begin 1950 was „tenebris” overwegend en van „lucens” weinig sprake. In de ons overgeleverde documenten vinden wij vrijwel geen snippet over die periode. De cursus MID leidde vermoedelijk een schaduwbestaan. De statistische overzichten als bijlage bij de publikatie van Koene² geven over de jaren 1948, '49 en '50 totalen aan van respectievelijk 210, 250 en 130 cursisten, verdeeld over resp. 11, 13 en 8 cursussen.

In die periode werden alleen cursussen gevechtsinlichtingen en veldveiligheid(sdienst) gegeven. Voor laatstgenoemde branche werd een tijdlang dienstplichtig personeel uit het Wapen van de Koninklijke Marechaussee gerecrueteerd. Commandant SMID was het daarmee niet eens. Op 23 januari 1948 schreef hij:

... *aanhouding en voorgeleiding van een vijandelijke agent is geen succes, integendeel.*

Opleving

In het najaar van 1950 begon het nieuwe elan duidelijk uit de documenten te stralen. De volgende cursussen werden opgezet:

- gevechtsinlichtingen offn en oon, duur 12 weken;
- gevechtsinlichtingen voor toegevoegd personeel kpls en sldn, duur 6 weken;

⁶ Nota Chef Generale Staf, G5 nr 64/17, d.d. 2 februari 1948.

- veldveiligheid offn en oon, duur 2 weken;
- Russische taal offn en oon, duur ca. 9 maanden;
- foto-onderzoeker offn en oon, duur 12 weken;
- crypto-analyse offn en oon, duur ca. 9 maanden.

De nieuwe KL, in opbouw na de Indiëperiode, was overtuigd van de noodzaak van een gedegen inlichtingscholing. Zo stond er te lezen in een beschikking van de Commandant Strijdkrachten te Velde:

De in bijlage dezes vermelde dienstplichtigen bestemd voor de inlichtingendienst zullen een wetenschappelijke opleiding aan de Infanterieschool te Harderwijk volgen.

Het geheel van inlichtingenopleidingen speelde zich nu af binnen een eenheid die de naam droeg van Schoolcompagnie MID en die — als deel van de Infanterieschool — sedert 1 oktober 1950 was gehuisvest in de Oranje Nassaukazerne te Harderwijk, alwaar ook de huidige School MID nog steeds haar domicilie heeft.⁷

Deze Oranje Nassaukazerne is een gebouw dat destijds werd neergezet op de plaats waar vroeger (van het midden van de 13e tot het einde van de 16e eeuw) het klooster Clarendal van de Grauwe Susteren stond. In de daaropvolgende drie eeuwen was in dat zelfde complex een munt gevestigd. Van het jaar 1815 af heeft het gediend als kazerne, de eerste 100 jaar als wervingsdepot voor koloniale troepen, sedert 1909 uitsluitend als landmachtkazerne.⁸

Alle stukken uit die jaren van wederopbouw, met veel ruimte voor verbeelding en initiatief, ademen enthousiasme, frisse aanpak, energie, het gevoel alle barrières te kunnen nemen. Een vrijwel braak liggend terrein viel te ontginnen; geen „verleden” van vóór 1940 werkte hier remmend.

Alle enthousiasme kon echter niet verhinderen dat de grootste vijand van een inlichtingendienst, nl. de geheimzinnigdoenerij door inlichtingenpersoneel zelf, in opmars kwam. De wijze waarop denkbeelden omtrent de inlichtingendienst en begripsomschrijvingen in documenten worden verwoord heeft het negatieve effect dat

... *het militaire apparaat kunstmatig (wordt) omhuld met het verfoeilijke waas van geheimzinnigheid dat*

⁷ Brief Ministerie van Defensie nr 28 ZG, d.d. 18 april 1950.

⁸ *Kroniek van Harderwijk, 1231-1931*. Arnhem (1968).

*Commandanten en andere stafofficieren ervan weerhoudt zich met de MID in te laten.*⁹

In de zomer van 1951 vonden de laatste schermselingsen plaats over de al of niet zelfstandigheid van een inlichtingenopleidingseenheid. Hoofd G2 HKGS schreef in een nota aan hoofd gevechtsinlichtingen van dezelfde staf dat

*... een School MID niet mag worden gezien als een (zeer belangrijk) onderdeel van de Infanterieschool. De Inspecteur der Infanterie was van mening, dat de inlichtingendienst in hoofdzaak met de Infanterie moest samenwerken. Deze zienswijze werd door veel autoriteiten bewust of onbewust naar voren gebracht en was een belangrijk struikelblok bij het organiseren van een inlichtingendienst.*¹⁰

Ook formele zelfstandigheid

Per 1 september 1951 werd, bij KB van 1 oktober 1951, nr 1, een zelfstandige School MID een feit, zij het dat een enkel verzorgingsaspect nog via de Infanterieschool bleef lopen. Er werden vijf afdelingen geformeerd, te weten de beide hoofdbranches — volgens de klassieke indeling die alom bij inlichtingen en veiligheid wordt gebezigd — onder de namen:

- Gevechtsinlichtingen(dienst);
- Veldveiligheid(sdienst).¹¹

Daarnaast waren de drie subspecialismen luchtfoto-interpretatie, talenspecialisten en verbindingsinlichtingen terug te vinden in respectievelijk de afdelingen:

- Luchtfoto(dienst);
- MID;
- CA/TA.

(De laatstgenoemde afdeling dankte haar ontstaan eraan dat in 1953 de verbindingsinlichtingenopleiding binnen een eigen afdeling werd geconcentreerd ter opleiding van crypto- en trafficanalisten).

De consolidatie van het met de zelfstandigheid verworvene, na jaren van ups en downs, verplaat-

⁹ Commentaar bij een verslag van G2 HKGS, nr G2D 2d/656 Conf, d.d. 2 december 1950.

¹⁰ Nota hoofd G2 HKGS aan hoofd G1 HKGS, nr G2D 2d/1032 Conf, d.d. 5 juni 1951.

¹¹ In de tekst is steeds het woorddeel „dienst” — zoals in veldveiligheidsdienst — tussen haakjes gezet om in de huidige tijd het misverstand te vermijden dat in die tijd werd gewekt, nl. dat binnen een inlichtingendienst nog weer aparte dienstjes kunnen bestaan; men kan ten hoogste spreken van takken van dienst. Deze verwarrende terminologie is reeds enkele jaren geleden buiten gebruik gesteld.

sen, inkrimpen, bijna opheffen, inlijving bij een oneigenlijke moedereenheid, kan omstreeks het jaar 1953 worden gesteld. De organisatie was meer uitgebalanceerd, de behoeften van de KL konden worden overzien, de leerstof was in ruim voldoende mate verzameld. Sedert 1946 was een aantal toegewijden bezig geweest een School MID te scheppen. De bekroning daarvan kan worden gevonden in de aanwijzing van hoofd G2 HKGS als fungerend Inspecteur van de Militaire Inlichtingendienst.¹²

Sindsdien is de situatie niet wezenlijk veranderd. De School MID ressorteert als onderwijsinstelling onder de Commandant van het Commando Opleidingen Koninklijke Landmacht, maar voor het beleid met betrekking tot de inlichtingenopleidingen, inclusief de inhoud van de cursussen, alsmede de zorg om het bestand aan inlichtingenpersoneel (niet in een dienstvak verenigd, maar gespreid over alle wapens en dienstvakken) op peil te houden, heeft de School MID te maken met het hoofd van de Afdeling Inlichtingen en Veiligheid van de Generale Staf tevens hoofd van de Landmachtinlichtingendienst.

De huidige School MID

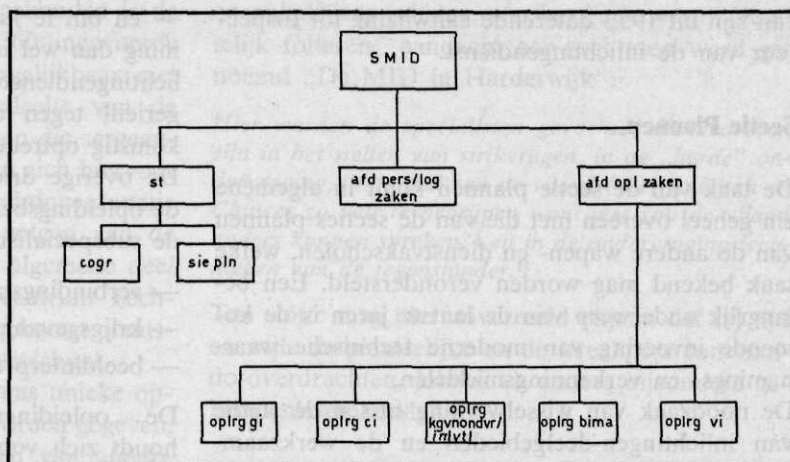
Binnen de NAVO zijn weinig vergelijkbare instituten te vinden, zoals in het Verenigd Koninkrijk de School of Service Intelligence te Ashford (Kent), in de Bondsrepubliek de Schule für Nachrichtenwesen der Bundeswehr te Bad Ems; voorts hebben de Verenigde Staten een aantal Intelligencescholen met vooruitgeschoven posten in de Bondsrepubliek Duitsland.

Er wordt intensief contact onderhouden met de scholen te Ashford en Bad Ems. Bij gebrek aan een hogere inlichtingenvorming is contact met collega's inspirerend, verfrissend, leerzaam, en professioneel onmisbaar. Een bijkomend voordeel is nog dat de genoemde bondgenootschappelijke scholen geheel of nagenoeg geheel interservice-instituten zijn. (De Royal Air Force Police verzorgt haar eigen luchtmachtveiligheidsopleiding.)

Een poging tot integratie van inlichtingenopleidingen van KM, KL en KLu in het jaar 1974, waaruit personeelsbesparingen zouden kunnen resulteren, de efficiency zou worden bevorderd en het produkt tenminste gelijkwaardig diende te blijven, liep op niets uit.

¹² Brief Chef Generale Staf, nr G3/12199, d.d. 10 februari 1953.

Afb. 2 Organisatieschema School MID

Als een relatief klein land als Nederland een school bezit met een zo veelzijdige inlichtingen-opleidingscapaciteit, is het geen wonder dat bezoeken van civiele en militaire buiten- en binnenlandse autoriteiten en confrères aan de orde van de dag zijn. In een toespraak tot een scheidende commandant heette het:

*Veel buitenlanders kwamen hier op dienst- en aanverwante reizen: Turken, Israëli's, Fransen en minder kleurrijke figuren, en dat alles zonder dat het Babylonisch werd.*¹³

De school staat ook in het buitenland zeer goed bekend, hetgeen blijkt uit de wijze waarop haar delegaties door buitenlandse vakgenoten worden ontvangen en de mate van openhartigheid daarbij. Ervaring met de Fransen, die een rijke inlichtingenshistorie hebben, is beperkt tot bezoeken aan de school. Het reciprociteitsgevoel moet groeien. In het najaar van 1970 werd door C-COKL, in het kader van de doorlichting van alle opleidings-eenheden van de KL, een Projectgroep School MID gevormd. De rapporteurs concludeerden, dat bij twee opleidingsrichtingen een kleine personeelsuitbreiding diende te komen. In het najaar 1972 werd dat formeel geautoriseerd.

Taak en organisatie (afb. 2)

De taak van de school is in de loop der jaren niet wezenlijk gewijzigd, derhalve ook de organisatie-structuur niet. Twee uitzonderingen moeten worden vermeld:

— in de eerste plaats kwamen, door invoering van de functionele organisatiestructuur bij de opleidingscentra, met de hoofdfuncties personeel, opleidingen en logistiek, de hoofden opleidings-

richtingen (vroeger rechtstreeks onder de schoolcommandant gesteld) voor opleidingsaangelegenheden te vallen onder het hoofd van de afdeling opleidingszaken;

— in de tweede plaats werd in 1970 ten gevolge van de uniformering van de planning in de KL, evenals bij het merendeel van de wapen- en dienstvakscholen, een sectie plannen in de organisatie opgenomen. Voordien was bij de Afdeling Inlichtingen en Veiligheid van de Staf CGS/BLS — vroeger G2 geheten — een functionaris met inlichtingenplannen belast.

De taakstelling van de School MID luidt als volgt.

— Het geven van inlichtingenopleidingen aan personeel van de Koninklijke landmacht en in voorkomend geval aan andere krijgsmachtdelen.

— Optreden als coördinerend lichaam met betrekking tot de verdere vorming van het hierboven genoemde personeel.

— Het verzorgen van spoorwerk ten behoeve van de inlichtingendienst.

— Het verlenen van steun aan derden volgens richtlijnen CGS.

De herkomst van het instructieve personeel van de School MID is in zoverre van belang, dat tot iedere prijs moet worden vermeden dat het gros daarvan afkomstig is uit één wapen of dienstvak. Een zo gevarieerd mogelijke reeks van gerepresenteerde wapens en dienstvakken, alsmede civiele ervaring, zijn voor een inlichtingendienst noodzaak om de gehele landmacht zo goed mogelijk te kunnen dienen.

De (inlichtingen)verantwoordelijkheid voor de eerste drie taken ligt bij het hoofd van de Afdeling Inlichtingen en Veiligheid in het verlengde

¹³ J. Siblesz — *Ex Cathedra*. School MID (1975)7.

van zijn uit 1953 daterende aanwijzing tot Inspecteur van de inlichtingendienst.

Sectie Plannen

De taak van de sectie plannen komt in algemene zin geheel overeen met die van de secties plannen van de andere wapen- en dienstvak scholen, welke taak bekend mag worden verondersteld. Een belangrijk onderwerp van de laatste jaren is de komende invoering van moderne technische waarnemings- en verkenningmiddelen.

De noodzaak van wisselwerking tussen de studie van inlichtingen-deelgebieden en de werkzaamheden van een sectie plannen is evident.

De sectie plannen ressorteert in de praktijk staftechnisch onder de Afdeling Plannen van de staf CGS/BLS, waarbij regelmatig overleg met de Afdeling Inlichtingen en Veiligheid van dezelfde staf in deze driehoeksverhouding niet is weg te denken. Het hoofd van deze sectie is lid van enkele bondgenootschappelijke overlegorganen op inlichtingengebied.

De opleidingsrichtingen

Voor de twee hoofdcomponenten — inlichtingen en veiligheid — voorziet de organisatie in een opleidingsrichting voor elk, namelijk Gevechtsinlichtingen, en Contra-inlichtingen, die enerzijds elkaars spiegelbeeld, anderzijds elkaars complement zijn.

De opleidingsrichting *Gevechtsinlichtingen* voorziet in de opleiding van stafofficieren en onderofficieren voor Inlichtingensecties (voor zover deze functies niet door gebrevetteerde officieren worden vervuld). De hoofden van secties 2 dragen, zoals bekend, de integrale stafverantwoordelijkheid voor alle inlichtingenaspecten. Binnen deze secties wordt hoofdzakelijk het vijandelijke operationele optreden aan een voortdurende beoordeling onderworpen. Voor wat betreft de vorming van dit — voornamelijk voor 1Lk — opgeleide personeel vindt regelmatig overleg met de G2 van het legerkorps plaats.

De opleidingsrichting *Contra-inlichtingen* voorziet met basis- en gespecialiseerde cursussen in de behoefte aan (grotendeels beroeps-) personeel voor staven en contra-inlichtingendetachementen. Dit personeel wordt opgeleid om dienst te kunnen doen als adviseurs voor de militaire veiligheid — de commandanten zijn immers verantwoordelijk

— en om te kunnen worden ingezet ter voorkoming dan wel indamming van activiteiten van inlichtingendiensten van potentiële tegenstanders, gericht tegen de landmacht, dan wel overeenkomstig optreden van binnenlandse herkomst.

De overige drie opleidingsrichtingen voorzien in de opleidingsbehoefte aan vertegenwoordigers van de subspecialismen:

- verbindingsinlichtingen;
- krijgsgevangenenondervraging;
- beeldinterpretatie en militaire aardrijkskunde.

De opleidingsrichting *Verbindingsinlichtingen* houdt zich voornamelijk bezig met en leidt personeel op voor functies in eenheden die zijn belast met interceptie van het elektronische berichtenverkeer van potentiële tegenstanders en van eigen verbindingen ten einde daaruit het verkrijgen van inlichtingen door de tegenstander te voorkomen. Dit deelgebied heeft al een vrij oude geschiedenis, waarbij postduiven ooit een rol speelden. Het vreemde-talenaspect is hierbij ook van groot belang. De integratie van dit deelgebied van de inlichtingendienst binnen de School MID is, bondgenootschappelijk gezien, een unicum.

De opleidingsrichting *Krijgsgevangenenondervragers* is belast met de vorming van nog steeds onmisbaar geachte functionarissen, die inzicht paren aan kennis van de militaire organisatie, het land, de bevolking en de taal van potentiële tegenstanders om door middel van ondervragingstechnieken gegevens te verkrijgen over de micro- of macrosituatie van de landstrijdkrachten van die tegenstanders. Het onderwijs in de Russische taal vormt de hoofdschotel van deze opleiding, die al sinds jaren een zekere vermaardheid geniet, en ook aantrekkelijk is voor dienstplichtigen die dank zij deze opleiding in staat kunnen worden gesteld hun talenkennis uit te breiden.

De opleidingsrichting *Beeldinterpretatie en militaire aardrijkskunde* is de voortzetting van de vroeger Lufo of Lufi geheten afdeling. Waar eertijds luchtfoto's alleen object van onderzoek waren, is in de huidige tijd het terrein verbreed tot interpretatie van alle beelden, zoals o.m. radarbeelden. Momenteel worden terreinanalisten opgeleid. De militaire geografie is al evenzeer een bijna klassiek te noemen deelgebied van inlichtingenwerkzaamheden. Zonder militair toegepaste geografie, in haar simpelste vorm terreinleer genoemd, behoeft geen enkele aanvoerder een operatie te beginnen.

Niet aan enige opleidingsrichting gebonden is de sedert het midden van de jaren '60 ingevoerde *cursus voor sm/ow inln spec*, vergelijkbaar met het wapen/dienstvaktechnische gedeelte van de andere zg. smi/owi-cursussen. Alleen die sergeanten/wachtmeesters 1e klasse kunnen zich hiervoor aanmelden, die reeds jaren een inlichtingenfunctie vervullen, en die afzien van het volgen van de eigen wapen/dienstvakcursus. Het algemene deel wordt gevolgd aan het Opleidingscentrum Technische Dienst en zal in de naaste toekomst plaatsvinden aan de Hogere Onderofficiersschool. Gezien de vele specialistische en soms unieke opleidingen die aan de School MID worden gegeven, komt het veelvuldig voor dat leden van andere krijgsmacht delen alsmede cursisten uit sommige andere NAVO-landen eraan deelnemen.

De School MID in de publiciteit

Een inlichtingendienst treedt niet zo frequent voor het voetlicht als andere overheidsinstanties. In lezingen van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap kwam in de laatste honderd jaar slechts enkele malen een inlichtingenonderwerp aan de orde, en de Wetenschappelijke Jaarberichten van diezelfde vereniging stonden er al evenmin vol van.

In 1956 nam de redactie van de Militaire Spectator het initiatief een aantal nummers van dat tijdschrift te wijden aan de opleidingen, en zo viel het dat er in 1956 een artikel over de School MID, van de hand van de toenmalige commandant, het licht zag.¹⁴ Voorts zijn er in de 25 jaren van het bestaan van de school rond evenveel artikelen over uiteenlopende inlichtingenaspecten in de Militaire Spectator verschenen.

Ook via het MID-tijdschrift, dat een aantal jaren heeft bestaan, in beperkte kring werd verspreid — onder inlichtingenfunctionarissen — en in welks redactie de toenmalige schoolcommandant een belangrijke rol speelde, werd enige bekendheid gegeven aan het bestaan van het instituut.

Een opinieweekblad besteedde omstreeks twee-

¹⁴ J. A. N. Wolterbeek — De opleiding op de School MID. *Mil. Spect.* 125(1956)194.

eneenhalf jaar geleden over het onderwerp „Geestelijk folteren” aandacht aan wat toen werd genoemd „De MID in Harderwijk”:

*Hier worden de specialisten gevormd, die bedreven zijn in het stellen van strikvrAGEN, in de „harde” ondervraging, in de taal van de vijand (veel Russisch en Chinees zo valt te begrijpen want wat zou de vijand anders kunnen spreken?) en in de ondervragingstechnieken van de tegenstander.*¹⁵

Ten slotte mag niet onvermeld blijven dat bij tijd en wijle de plaatselijke en de streekpers commando-overdrachten, jubilea en andere bijzondere gebeurtenissen verslaan.

Besluit

Dit artikel pretendeert niet de geschiedenis van de School MID in extenso te hebben weergegeven. Slechts over de aanloopjaren en over de huidige periode werd iets uitgebreider verslag gedaan. Het is de mening van de schrijver dat er in de kolommen van dit tijdschrift af en toe meer aandacht zou kunnen worden besteed aan inlichtingenaspecten. (*En het is de mening van de redactie dat elk daartoe strekkend aanbod van kopij gaarne zal worden tegemoetgezien!* Red.)

De School MID is nog steeds gehuisvest in de Oranje Nassaukazerne te Harderwijk, al is er sinds het midden van de jaren '60 herhaaldelijk sprake van een mogelijke vestiging elders. Niets is duurzamer dan het tijdelijke, daarvan konden ook de inzaten van dezelfde kazerne een eeuw geleden al meepraten.

Ten slotte: de duisternis waarvan de zinspreuk rept — al moge die spreuk sommigen nogal pre-tentieus in de oren klinken — is de constatering van een helaas steeds zich voordoende, zelfde toestand. En overigens zijn ook de lichtbrengers maar mensen.

De schrijver stelt het op prijs op deze plaats zijn erkentelijkheid te betuigen aan het hoofd van het *Centraal Archieven Depot* van het ministerie van defensie voor de verleende steun bij het raadplegen van het oude archief van de School MID.

¹⁵ *Vrij Nederland* (1974)(12 febr.).

Het hedendaagse Turkije, een onvervangbare bondgenoot

H. Toorenvliet

publicist, Den Haag

Het hevige, recente Turks-Griekse conflict om Cyprus ligt nog vers in het geheugen. Amerika meende indertijd de schade te kunnen beperken door de afkondiging van een embargo op wapens voor Turkije. Dit embargo werd evenwel slechts korte tijd gehandhaafd. De eerste lentedagen van dit jaar brachten heel belangrijk nieuws, namelijk de Amerikaans-Turkse overeenkomst ten aanzien van een nieuw vierjarig militair hulpprogramma. Daardoor kwamen tevens de Amerikaanse militaire bases op Turks gebied, die door de Turken waren gesloten in antwoord op het wapenembargo, weer ter beschikking van de Amerikaanse strijdkrachten. Voor het westerse bondgenootschap was deze overeenkomst een tot voldoening stemmende gebeurtenis. Het is inderdaad een feit, dat Turkije in de keten van het westelijke defensiesysteem een schakel is van uitzonderlijke betekenis.

De — in totaal uit ruim 450.000 man bestaande — Turkse strijdkrachten zijn niet alleen sterk op papier, zij zijn dat ook in werkelijkheid. De op de aangeboren Turkse taatheid afgestemde opleidingsmethoden zijn verre van weekhartig, maar zij garanderen een voortreffelijke discipline. De duur van de bestaande dienstplicht is voor alle krijgsmachtonderdelen op twintig maanden bepaald.

Het Turkije van nu is de regelrechte erfgenaam van het eens zo grote en machtige Ottomaanse Rijk. De lange weg, die moest worden afgelegd om het niveau van vandaag te bereiken, ging beslist niet alleen over rozen.

Het Ottomaanse Rijk (ook wel Osmaanse Rijk) werd geregeerd door de Osmanlidynastie; deze kwam al in 1288 aan het bewind en zou dat blijven tot 1923 . . .

De macht en het aanzien van het rijk waren in het midden van de 17e eeuw tot het hoogtepunt gestegen. De tijd van nieuwe veroveringen was toen voorgoed voorbij en het land verkeerde in de fase van consolidatie. De rijksgrens in Noord-

Afrika bevond zich in de Maghreb, en wel ver ten westen van de stad Algiers. De Zwarte Zee was bijna geheel een Ottomaanse binnenzee. Met uitzondering van enkele kuststreken in Dalmatië, die tot de Venetiaanse Republiek behoorden, en het — eigenlijk al sedert ongeveer 1700 zelfstandig optredende — bergvorstendom Montenegro was de gehele Balkan Ottomaans gebied. In de 18e eeuw begon de afbrokkeling, die daarna in een stroomversnelling zou geraken.

Van het begin van de 19e eeuw af moesten de Ottomaanse strijdkrachten het voor het eerst zien te bolwerken zonder het befaamde korps Janitsaren. Enkele honderden jaren hadden die — met een vrijwel constante korpssterkte van ongeveer 25.000 man — gefungeerd als de absolute kern, de slagkracht dus, van het Ottomaanse leger. Op bevel van sultan Mahmud werd toen het gehele korps geliquideerd. Deze enorme adering drukte daarna een onmiskenbaar stempel op het doen en laten van de strijdkrachten. Elan en vechtlust verdwenen geheel en het zou een kleine honderd jaar duren alvorens deze eigenschappen opnieuw aan het licht traden. Voorlopig pleegde men roofoverval op de twee resterende positieve elementen, de individuele taatheid en de verworven routine.

Grote territoriale verliezen

Het begon in Egypte met de machtsovername door Mohammed Ali, die evenwel de Turkse opperheerschappij bleef erkennen. Verder werd het vorstendom Servië in 1820 autonoom. Van 1821 af voerde — met beperkte steun van Engeland, Frankrijk en Rusland — Griekenland een vrijheidsoorlog, die in 1832 met de onafhankelijkheid werd bekrond. Tijdens deze strijd boden de Ottomanen zo ongeïnteresseerd tegenstand, dat de Grieken zich terzelfder tijd ook nog een burgeroorlog konden veroorloven.

De voornaamste belagers van het Ottomaanse Rijk waren in de eerste plaats de Russen. Zij

waren de uitdragers van de Panslavische gedachte en zij wierpen zich tevens op als de voorvechters van de belangen van de Christelijke bevolkingsgroepen. De Russen hadden het vooral voorzien op het bezit van de Donaudelta, maar bovenaan hun verlanglijst prijkte uiteraard Konstantinopel. De naam Ottomanen geraakte nu geheel in onbruik en ten tijde van de Krimoorlog van 1853-1856 zei al iedereen, dat het de Turken waren die met de Fransen, de Engelsen en met op het laatste moment nog ingezette troepeneenheden van het koninkrijk Sardinië tegen de Russen vochten. Vermeldenswaard is dat de Turken tot het behalen van enkele overwinningen in staat waren gebleken. Hoogst vervelend voor de Turken was evenwel, dat ter aanduiding van hun land meer en meer de uitdrukking „zieke, oude man” werd gebruikt.

Het was in dezelfde periode dat de Oostenrijkers en Hongaren de Russen op de Balkan concurrentie gingen aandoen, want eerstgenoemden waren duidelijk erop uit hun militaire grenzen zo veel mogelijk naar het zuiden of zuidoosten te verleggen.

Ten gevolge van de ratificatie van het verdrag van Parijs op 27 april 1856 werden Moldavië en Walachije autonome vorstendommen. Alhoewel eveneens slechts een autonoom vorstendom zijnde, stelde Servië zich meer en meer onafhankelijk op.

Het congres van Berlijn

Als gevolg van de gang van zaken in de Russisch-Turkse oorlog van 1877-'78 dreigde voor de Turken de situatie geheel uit de hand te lopen. In april 1877 begonnen de Russen hun veldtocht en kort na de daarop volgende jaarwisseling bevonden zij zich vlak voor Konstantinopel. Zij dwongen de Turken een verdrag met geheime clausules te ondertekenen. Deze Vrede van San Stefano beoogde de verdrijving van de Turken uit Europa, evenwel met uitzondering van de stad Konstantinopel; tevens zou een monstrueus groot Bulgarije ontstaan onder suzeriniteit van Rusland.

Het vermolmde Turkse Rijk mocht dan op de laatste benen lopen, de Turkse sultan Abdoel Hamid (geboren in 1842) deed dat zeker niet. Hij was zelfs erg listig en speelde de tekst met de geheime clausules prompt aan de Engelsen en Oostenrijkers toe. Vooral Engeland verzette zich fel tegen de ontstane situatie en in de kortst mogelijke tijd lag binnen schootsafstand van de Rus-

sische artillerie een machtige Engelse vloot in de Turkse wateren.

Engeland wist tevens Duitsland voor zijn doeleinden in te schakelen met als resultaat het Congres van Berlijn dat, onder voorzitterschap van von Bismarck, in de maanden juni en juli van 1878 werd gehouden. Daar werden de meeste afspraken van de vrede van Stan Stefano ongedaan gemaakt. De Russische legers moesten de terugtocht aanvaarden; Turkije bleef een Europese mogendheid, in het bezit van de Bosporus, de Zee van Marmora en de Dardanellen. De onafhankelijkheid van Roemenië (Moldavië en Walachije) werd een feit evenals die van Servië; de al zo lang bestaande onafhankelijkheid van Montenegro werd nog eens bevestigd. Bulgarije verkreeg wel een uitgang naar de Egeïsche Zee, maar bleef een autonoom vorstendom van normale afmetingen onder suzeriniteit van Turkije. Bosnië en Herzegovina kwamen onder Oostenrijks bestuur maar bleven eveneens deel uitmaken van het Turkse Rijk.

Het aanzien van het jonge Duitse keizerrijk steeg aanzienlijk. Ook Engeland kreeg loon naar werken; het kon een nieuwe kolonie als parel aan de imperiale kroon toevoegen, namelijk het eiland Cyprus . . .

Griekenland breidde zich ten koste van Turkije nog uit met Thessalië, maar de korte oorlog van 1885 tussen Servië en Bulgarije had op de status quo van de Balkan vrijwel geen invloed.

Inmiddels had evenwel een andere gebeurtenis plaatsgevonden, die voor de toekomst wél van grote invloed zou zijn. Het was de Engelse bezetting van Egypte in 1881, die bij de Turkse regering veel kwaad bloed zette en een van de voornaamste oorzaken was die Abdoel Hamid naar Berlijn deden lonken. Gretig gingen de Duitsers op deze avances in: ze verstrekten geldelijke steun voor de aanleg van spoorwegen (Berlijn-Bagdad-spoorweg) en de Turken accepteerden een Duitse militaire missie, die de modernisering van de Turkse strijdkrachten tot taak kreeg.

Bezegeling van de Duits-Turkse vriendschap

Deze nieuwe band, die tot een bondgenootschap zou uitgroeien, werd door twee bezoeken van keizer Wilhelm II aan Turkije bezegeld. In de jaren 1889 en 1898 vonden deze staatsbezoeken plaats, waardoor de vele bestaande wereldproblemen met een nieuw werden vermeerderd: de Duitse „Drang nach dem Osten”.

Door de Duitse vriendschap voelden de Turken zich enigszins uit hun isolement verlost. Naar alle waarschijnlijkheid zouden in de jaren 1891-'96, zonder deze steun in de rug, de massale slachtpartijen op de Armeense bevolkingsgroep in Turkije zijn uitgelopen op interventie van enkele Europese landen. De protesten bleven nu beperkt tot een bombardement van papieren nota's.

Op het eiland Kreta brak in 1896 een opstand uit tegen het Turkse gezag en tot veler verwondering behaalden de Turken een duidelijke overwinning op het door de Grieken gezonden expeditiekorps. Na een kortstondig internationaal beheer kwam Kreta toch onder Grieks bestuur, maar Abdoel Hamid kon zich op een militaire zegepraal beroemen. De Duitse militaire missie had voor de Turken de eerste vruchten afgeworpen.

In 1903 moesten de Turken op de Balkan de dengens kruisen met massaal in opstand gekomen Macedonische vrijheidsstrijders. Deze „comitadjis" werden om de beurt, maar ook wel in combinatie, gesteund door de Bulgaren, de Serven en de Grieken. Stellig was deze hulp niet onbaatzuchtig, want de regeringen van deze drie volken hadden een en dezelfde wens: annexatie. De opstand werd door de Turken met moeite onderdrukt. Een onafhankelijk Macedonië, zoals door de comitadjis van het eerste uur werd beoogd, is evenwel nooit een haalbare kaart geweest. Toch bleven deze rebellen in het nieuws tot in de jaren '30.

Vanzelfsprekend bleef het op de balkan onrustig, maar het zou toch tot 1908 duren alvorens de gebeurtenissen in dit gebied weer de kolommen op de voorpagina's haalden.

Abdoel Hamid verbannen

Een aantal ontevreden subalterne en hoofdofficieren van het Turkse Derde Legerkorps, waarvan het hoofdkwartier in Saloniki was gevestigd, had zich onder de naam „Jong-Turken" aaneengesloten. In juli 1908 traden zij naar buiten. Bekende leden waren majoor Enver Bey en kapitein Moestafa Kemal, die later als de opperbevelhebber generaal Enver Pasja en als het staatshoofd generaal Moestafa Kemal Pasja de geschiedenis zouden ingaan. De beweging was niet alleen nationalistisch maar tevens ethisch en ultramodern. Al spoedig bleek de beweging in officierskringen een onverwacht grote aanhang te hebben.

Abdoel Hamid verzette zich niet en speelde met

**Generaal Enver
Pasja**

groot acteertalent de rol van meeloper. Toen hij even de kans schoon zag, trachtte hij toch nog de bakens te verzetten. Dat liep faliekant voor hem af. Op 23 december 1876 was hij door de voorlopers van de beweging van nu, de „Jong-Ottomanen", in het zadel geplaatst, op 25 april 1909 verklaarden de „Jong-Turken" hem vervallen van de troon. Abdoel Hamid werd verbannen; zijn opvolger was sultan Mehmet V.

Als gevolg van een gesprek waarvan de strekking op vele manieren kon worden uitgelegd, gevoerd door de ministers van buitenlandse zaken van Oostenrijk en Rusland, Aerenthal en Izwolsky, en ingevolge het politieke geharrewar in Turkije, zag Oostenrijk een unieke kans. Die kans was de mogelijkheid tot annexatie van Bosnië en Herzegovina. De dubbelmonarchie sloeg toe op 5 oktober 1908.

Servië trok zich deze inlijving van zuiver Slavische gebieden erg aan en toonde zich meer verantwoordigd dan de Turken. In Belgrado werd een vóórmobilisatie afgekondigd. Het kostte vooral Rusland de grootste moeite, de felle Serven tot matiging te bewegen.

Bulgarije maakte op opportunistische wijze van de gelegenheid gebruik om zich eindelijk van de Turkse suzeriniteit te ontdoen en verklaarde zich onafhankelijk.

Ook het jonge Italië wilde een gedeelte van de Turkse boedel in de wacht slepen. Het verklaarde Turkije in 1911 de oorlog en wist de — nagenoeg onverdedigde — kustgebieden van Libië en Cirenaica te bezetten. Dit was het laatste intermezzo voor de Balkanoorlogen. Nog geen jaar later stond de gehele Balkan in vuur en vlam.

De Balkanoorlogen

Op 8 oktober 1912 brak de Eerste Balkanoorlog uit. Servië, Montenegro, Griekenland en Bulgarije vielen de Turken aan. Het waren de strijdlustige Montenegrijnen, die de eerste oorlogshandelingen verrichtten. In oktober en november hadden hevige gevechten plaats. Betrekkelijk snel stonden de Bulgaren voor Adrianopel en de wedloop naar Saloniki werd door de Grieken gewonnen. Hoewel de Turken goed partij gaven, moesten zij toch de wapens strekken, aangezien de overmacht van de tijdelijke coalitie te groot was.

De overwinnaars stelden harde eisen. Bij de onderhandelingen eisten de Bulgaren het leeuwedeel voor zich op, maar stuitten daardoor op fel verzet van de bondgenoten. Van deze onderlinge naijver maakten de Turken op handige wijze gebruik. Op hun verzoek kwam nu het Congres van Londen, gehouden van medio december 1912 tot en met begin februari 1913, tot stand. Ook hier kwamen de vele twistpunten duidelijk aan het licht.

Op 1 juni 1913 verplichtte Griekenland zich Servië bij te staan — ingeval dat land door een derde mogendheid zou worden aangevallen — met 150.000 man. Nauwelijks vijf weken later moest deze verplichting al worden nagekomen: op 5 juli vielen de Bulgaren onverhoeds de Serven aan en de Tweede Balkanoorlog was een feit. Behalve de traditionele bondgenoten, de Grieken en de Montenegrijnen, stredden aan Servische kant nu ook de Roemenen én de Turken. Tegen dit nieuwe bondgenootschap moesten de Bulgaren het spoedig opgeven.

Generaal Liman von Sanders

Opnieuw stelde men de grenzen vast. Uiteraard werden de territoria van Griekenland en van Servië, maar ook van het kleine Montenegro, aanzienlijk uitgebreid. Servië grensde nu aan beide andere landen, maar het verkreeg geen uitgang naar de Adriatische Zee. Bulgarije behield wel een uitgang naar de Egeïsche Zee maar moest de zuidelijke Dobroedsja aan Roemenië afstaan. Uit het Balkanrestant van de Turkse erfenis ontstond het onafhankelijke vorstendom Albanië. Maar Turkije kon zich handhaven op het Europese continent: het behield Oost-Thracië en zelfs Adrianopel.

In deze twee oorlogen was de lust tot interventie bij de geïnteresseerde mogendheden erg groot. Het kostte hun veel zelfbeheersing, deze lust te onderdrukken.

Geheime afspraken

In januari 1914 waren de Duitsers en de Turken in het geheim overeengekomen dat, in geval van een Europees conflict, de Turken actief aan Duitse zijde zouden deelnemen. Al van november 1913 af was de bekwame Duitse generaal Liman von Sanders belast met de reorganisatie van de Turkse landstrijdkrachten. In 1914 beschikte het Turkse leger over 40 divisies met een totale sterkte van ruim 500.000 man. De dislokatie daarvan was als volgt: het Eerste Leger in Europees Turkije, het Tweede Leger in Klein-Azië, het Derde Leger in de zuidelijke Kaukasus en het Vierde Leger verdeeld over de kustlijn, van Alexandrette in het noorden tot de Sinaïwoestijn in het zuiden. Bovendien beschikte men in Mesopotamië nog over twee legerkorpsen.

In de tweede helft van oktober 1914 werd generaal Enver Pasja aangesteld tot opperbevelhebber over het Turkse leger. Ontegenzeggelijk was hij een moedig man maar door een overdosis arrogantie en zelfingenomenheid leed hij aan kortzichtigheid. Op 31 oktober 1914 verklaarde Turkije aan Rusland de oorlog. Op de dag daarvoor had de Turkse vloot — kortelings uitgebreid met de Duitse kruisers Goeben en Breslau — de haven van Odessa al gebombardeerd. Het perfide voorbeeld van de Japanners (Port Arthur 1904!) had school gemaakt.

De deelneming van Turkije aan de oorlog leverde de Centralen een enorm voordeel op: het isolement van Rusland. Het Turks-Duitse opperbevel zag zich echter geplaagd voor de allesoverheersende vraag, hoe men het indertijd nog zeer uit-

Generaal Moestafa Kemal Pasja (vierde van links) te midden van zijn staf-officieren (1916)

gestrekte Turkse Rijk met uitermate summiere en slechte verbindingswegen doelmatig zou kunnen verdedigen.

Enver Pasja had zich in een felle oproep om ondersteuning tot de Arabische wereld gericht. In eerste instantie kreeg deze oproep gehoor, maar het behoeft geen betoog dat het positieve resultaat op de lange duur geheel zou verdwijnen; daartoe heeft onder andere het optreden van de legendarische Brit Lawrence of Arabia zeer zeker bijgedragen. Deze slaagde er immers wonderwel in — mede door ettelijke, maar praktisch nooit ingeloste, beloften van de Engelse regering — verschillende Arabische stammen en bevolkingsgroepen aan geallieerde zijde te krijgen.

Met het directe opperbevel over het Derde Leger belastte Enver Pasja zich zelf. Op het zeer hoog (2500 meter) gelegen oorlogsterrein in de Kaukasus ging hij in november 1914 met 150.000 man in het offensief. Tegenover deze strijdmacht brachten de Russen 100.000 man in het veld. Het offensief faalde geheel en de Turken moesten vooral bij Kars en Ardahan gevoelige nederlagen incasseren. Hun grootste vijand was echter de koude; de zeer lage wintertemperaturen maakten nog meer slachtoffers dan de Russen.

De geallieerde misrekening

De Turkse Dardanellenversterkingen, die voor een belangrijk gedeelte onder Duitse supervisie waren aangelegd, werden voor de eerste maal in november 1914 door Engelse vlooteenheden ge-

bombardeerd. Van februari 1915 af vonden herhaaldelijk bombardementen uit zee plaats; aan deze acties namen nu eveneens Franse oorlogsschepen deel. Maar ál te spoedig bleek, dat maritieme acties alleen nooit zouden kunnen leiden tot het beoogde succes, namelijk de vernietiging van de zo machtige fortificaties. Men zou tot uitgebreide troepenlandingen moeten overgaan; voor de uitvoering daarvan waren de plannen al uitgewerkt.

Na een hevig en langdurig bombardement uit zee werden met grote inspanning enkele verspreide landingen op het schiereiland Gallipoli uitgevoerd. Dat gebeurde op 25 april 1915. Het geallieerde expeditiekorps, onder commando van generaal Ian Hamilton, omvatte in totaal 78.000 man. Het was samengesteld uit Australiërs, Nieuw-Zeelanders, Engelsen en Fransen. Zij moesten de strijd aanbinden met het pas opgerichte Turkse Vijfde Leger, dat onder commando stond van generaal Liman von Sanders. Dit Vijfde Leger bestond uit vijf divisies van in totaal 84.000 man en deze troepenmacht was verdeeld over beide kanten van de doorvaart. Dank zij het energieke optreden van kolonel Moestafa Kemal die — omdat de tijd voor ruggespraak met zijn commandant ontbrak — zonder bedenking de reservedivisie inzette, kregen de geallieerde landingstroepen het al direct zeer zwaar te verduren. Tijdens de gehele onderneming zouden de geallieerde verliezen, ondanks alle optimistische verwachtingen, zeer ernstig en abnormaal hoog blijven.

Dag en nacht lagen de landingstroepen onder goed gericht en geconcentreerd vuur van de Turkse batterijen die op de omringende heuvels waren opgesteld. Ook de aankomst van drie extra divisies bracht in de situatie geen enkele verandering. Begin augustus zetten de geallieerden nog eenmaal troepen aan land, en wel in de baai van Suvla. Deze brachten maar één ding aan het licht: de Turkse defensie was sterker dan ooit. Inderdaad hadden de Turken hun Vijfde Leger nog aanzienlijk kunnen versterken, want het aantal beschikbare divisies was gegroeid van vijf tot dertien. Begin september brak het inzicht door dat voor deze geallieerde onderneming geen succes was weggelegd. Generaal Hamilton werd vervangen door generaal Charles Moro en nog in september werden al drie divisies teruggenomen. Hoewel de verliescijfers angstig hoog bleven en ook de dysenterie vele slachtoffers maakte, werd pas eind november definitief besloten tot evacuatie van alle geallieerde landingstroepen uit Gallipoli. De ontruiming werd op 9 januari 1916 voltooid. De vlekkeloos verlopen evacuatie is voor de geallieerden de enige succesvolle actie van de gehele onderneming geweest. Niet alleen het geallieerde maar vooral het Engelse prestige — omdat de Turken ook verschillende maritieme successen hadden geboekt — hadden een aanzienlijk gezichtsverlies geleden. Het kostte enkele zondebokken de kop: zo moest Winston Churchill aftreden als minister van marine.

Vanzelfsprekend waren ook de Turken niet zonder kleerscheuren eraf gekomen, maar dit werd ruimschoots goedge maakt door de belangrijke overwinning die op een gunstig tijdstip werd behaald. Op het defensieve vlak had de Turkse soldaat zijn grote kracht uitstekend geëtaleerd. Voor de tot generaal bevorderde Moestafa Kemal Pasja betekende het, dat zijn naam als „redder van Gallipoli” voorgoed was gevestigd.

Eén aaneengesloten blok

In januari 1916 was — na een heroïsche strijd van bijna anderhalf jaar tegen een grote overmacht — althans tijdelijk Servië als belligerent op de Balkan uitgevallen. Bij deze strijd waren ook de Bulgaren betrokken, die weer niet aarzelden de Serven in de rug aan te vallen en wel in het moeilijkste uur van hun geschiedenis. Ten gevolge van de nu ontstane situatie vormden de Centralen één aaneengesloten blok.

Het tweede Russische Kaukasusoffensief

In dezelfde periode wachtten de Russen het moment niet af waarop de vrijgekomen Turkse troepen uit Gallipoli het Kaukasusfront zouden komen versterken. In januari 1916 begonnen de Russen aan een goed voorbereid offensief onder commando van de vakbekwame generaal Nicolai Yoedenich, die later in de Russische burgeroorlog nog lauweren zou oogsten als de bedreiger van Petrograd. Op 16 februari veroverden zijn troepen Erzeroem; medio april bereikten zij Trebizonde. Diep in Armenië werd eind juli zelfs Ersinjan ingenomen. Daarna slaagden het Tweede en het Derde Turkse Leger erin het front te stabiliseren. Alhoewel op beperkte schaal probeerden de Turken nog vele malen het front in te drukken, maar er kwam tot aan de Russische revolutie in 1917 vrijwel geen verandering meer. Toen verzwakte de Russische tegenstand geheel. Zonder moeite konden de Turken daarop alle verloren gebieden hernemen; zij bereikten zelfs Batoem en Bakoe.

Het strijdtoneel in Mesopotamië

Hier werd de strijd ingeluid door de verovering van Basra door Brits-Indische troepen op 22 november 1914. Uit deze stad kon later een begin worden gemaakt met de opmars langs de Tigris en de Eufraat. Een en ander zou op de alom bekende Engelse manier geschieden: serieus maar langzaam. Tegen het einde van september 1915 versloeg de Engelse generaal Charles Townshend de Turken bij Koet-al-Imara. In opdracht van zijn opperbevelhebber, generaal John Nixon, moest Townshend verder naar het noorden oprukken. Hij bereikte daar zelfs Ctesifon, maar eind november moest hij noodgedwongen toch weer op Koet-al-Imara terugvallen. De Turken gingen over tot het beleg van deze stad onder de kundige leiding van de Duitse generaal von der Goltz Pasja (niet te verwarren met de andere generaal von der Goltz, die eerst in Finland en later in de Baltische staten opereerde). Na een maandenlange heldhaftige verdediging moest Townshend op 29 april 1916 de stad aan de Turken overgeven.

In augustus werd Nixon vervangen door generaal Stanley Maude en onder diens bevel werd in december opnieuw een poging ondernomen naar Bagdad door te stoten. Aan werkelijke gevechtstroepen had generaal Maude ongeveer 110.000

Generaal Djemal Pasja in gezelschap van generaal Kress von Kressenstein

man tot zijn beschikking. Zijn tegenstander was de Turkse generaal Halil Pasja, die het zeer zwakke Zesde Leger commandeerde. Na verbeterde gevechten, waarbij Koet-al-Imara opnieuw in Britse handen viel, veroverde Maude op 11 maart 1917 de stad Bagdad. Halil Pasja verzamelde de schamele restanten van zijn toch al zo zwakke leger en gebruikte de zomermaanden intens om het zoveel mogelijk te versterken. In november 1917 ging Maude weer tot de aanval over. Hij boekte opnieuw successen, maar nog voor het einde van die maand overleed deze roemrijke Engelse generaal plotseling aan cholera.

Als gevolg van de Russische revolutie werden in de eerste helft van 1918 veel Engelse troepen naar Noord-Perzië overgebracht, waardoor het laatste offensief in Mesopotamië pas in het najaar kon worden ingezet. Op 24 oktober 1918 werd de stad Fat-Ha door de Engelsen veroverd, en nadat de Turken de strijd hadden gestaakt kon op 14 november Mosoel door Britse troepen worden bezet.

Ondanks de door de klimatologische omstandigheden veroorzaakte gevechtspauzes werd in deze gebieden langdurig, omvangrijk en fel strijd geleverd. De Engelsen hadden hun grote terreinwinst moeten betalen met zware verliezen, maar de politieke winst, die daarna aan de conferentietafel werd geboekt, was wel naar evenredigheid.

Het Levantijnse oorlogstoneel

Na een zeer stoutmoedige tocht door de Sinaïwoestijn konden in februari 1915 de eerste eenheden van een Turkse strijdmacht van ongeveer 18.000 man het Suezkanaal bereiken. Het commando werd gevoerd door generaal Djemal Pasja,

bijgestaan door de Duitse generaal Kress von Kressenstein. Deze Turkse bedreiging van hun posities in Egypte noopte de Engelsen hun troepenmacht in dat land aanzienlijk te versterken. Het zou echter tot maart 1916 duren voordat zij, onder commando van generaal Murray, met vier goed uitgeruste divisies de strijd durfden aanbinden met de Turkse bezetters van de Sinaïwoestijn. Doordat de Arabieren in Saoedi-Arabië in opstand waren gekomen tegen het Turkse gezag — zij veroverden op 9 juni de stad Mekka — werd de terugtocht uit de Sinaïwoestijn voor de Turken een strategische noodzaak. Overigens werd die terugtocht zo bekwaam uitgevoerd, dat de Engelse opmars uiterst moeizaam verliep. Pas vlak voor de kerstdagen zagen de Engelsen kans zich van El Arisj meester te maken. Het bezit van deze kustplaats bood interessante perspectieven voor acties in de naaste toekomst.

Begin 1917 hadden de Turken een sterke verdedigingslinie opgebouwd, die liep van Gaza naar Beer-Sheba. De vrij groots opgezette Engelse aanvallen van eind maart en van de tweede helft van april mislukten geheel. Het oktoberoffensief van de inmiddels aanzienlijk versterkte Engelse troepen, onder het opperbevel van generaal Edmund Allenby, die Murray verving, had meer succes.

Gaza viel op 7 november 1917 en de Turken trokken zich op een nieuwe linie terug. Deze linie begon bij Jaffa en liep door tot aan de heuvels voor Jeruzalem. Maar ook hier werd de Britse druk zeer sterk en op 9 december gaven de Turken Jeruzalem prijs. Tijdens deze Britse opmars werd de rechterflank beschermd door de ongeregelde Arabische kameelruitereenheden onder bevel van Lawrence.

De volgende krijgsoperaties op grote schaal zou-

den hier echter pas plaatsvinden in september 1918. Op 19 september begon Allenby aan zijn laatste offensief. De Britten, nu versterkt met enkele Franse eenheden, waren ten opzichte van de Turken numeriek belangrijk in het voordeel. De Royal Air Force was oppermachtig in het luchtruim. De slag bij Megiddo werd voor de Turken een totale nederlaag. De Turkse terugtocht voltrok zich in een angstig snel tempo en begon op een vlucht te gelijken. Het was dan ook niet verwonderlijk dat de restanten van het Vierde Leger zich op 30 september in Damascus overgaven. Beiroet en Tripoli volgden en op 26 oktober viel Aleppo eveneens in Britse handen.

Na de Bulgaarse capitulatie van 29 september waren de Turken geïsoleerd; de militaire situatie bood verder geen enkel positief aspect. Enver Pasja, die in feite sedert 1909 in Turkije de lakens had uitgedeeld, trad af en verliet het land. Onder leiding van Ahmed Izzet Pasja kwam een zakenkabinet tot stand. De nieuwe premier vroeg op 14 oktober om de geallieerde wapenstilstandsvoorwaarden. Na een korte onderhandelingsperiode ondertekenden de Turkse gedelegeerden op 30 oktober 1918 de voorwaarden aan boord van een Engels slagschip in de baai van Moedros. Op 12 november passeerde — nu uiteraard ongehinderd — een geallieerd smaldeel de Dardanellenfortificaties waarna het in Konstantinopel afmeerde. Terwijl in de andere landen van de Centralen de regerende vorsten hun troon moesten opgeven, gebeurde dat in Turkije niet. Na het overlijden van Mehmet V in 1918, besteed Mehmet VI de sultanstroon. Deze laatste was een geboren intrigant; hij beseftte heel goed dat de geallieerden veel liever te doen hadden met een uiterst plooibare sultan dan met een militante generaal. Hij protesteerde zelfs niet toen op 8 februari 1919 generaal Franchet d'Espéry op een prachtig Arabisch paard gezeten, aan het hoofd van pas gelande Franse troepen Konstantinopel binnenreed. De stad stond al onder geallieerde controle maar door dit, met veel fanfares gepaard gaande, Franse optreden werd dat alles nog eens extra geaccentueerd.

Weggepromoveerd

Het was aan geen enkele twijfel onderhevig dat in elk geval een figuur als Moestafa Kemal Pasja zich zelf niet zou verloochenen. Eind 1918 had hij al geweigerd het district Hatay met de gunstig gelegen havenplaats Alexandrette aan de Fransen

uit te leveren. Nu gaf hij zijn ongezouten kritiek ten beste ten aanzien van het Franse optreden in de hoofdstad. Vanzelfsprekend was deze openhartigheid Mehmet VI niet welgevallig. Hij besloot Moestafa Kemal te laten wegpromoveren als inspecteur-generaal van de Turkse strijdkrachten in Oost-Anatolië. In gezelschap van een van zijn getrouwen, de kolonel Refet, zette Moestafa Kemal op 19 mei 1919 voet aan wal in Samsoun. Om aan de geallieerde controle te ontsnappen verplaatste hij binnen de kortst mogelijke tijd zijn hoofdkwartier naar Amassia.

Ten zuidwesten van de Kaukasus waren nog enkele geheel intacte divisies gelegerd. Zij stonden onder commando van generaal Kazim Karabekir, de beste troepenaanvoerder waarover de Turken aan het Kaukasusfront hadden beschikt. Hij had het demobilisatiebevel uit Konstantinopel als een vodje papier naast zich neergelegd. Het waren dan ook zijn troepen, die de kern zouden vormen van de nieuwe door Kemal Pasja te formeren strijdkrachten.

Op 15 mei 1919 waren de eerste Griekse troepen in Smyrna geland; het waren twee complete divisies, voortreffelijk uitgerust. Dat er ook nog Italiaanse troepen waren geland — aan de zuidkust te Adalia — werd voor kennisgeving aangenomen.

Terwijl de regeerders in Konstantinopel collaboreerden, trachtte Moestafa Kemal in Anatolië onder de moeilijkste omstandigheden een begin te maken met de wederopbouw van het land en met de reorganisatie van de strijdkrachten. Getalmd werd er niet, want al op 19 juni werd de Resolutie van Sivas (een kleine stad ten oosten van Angora) afgekondigd. Men verklaarde de regering in Konstantinopel niet tot regeren in staat, aangezien deze aan de leiband van de geallieerden liep, en eiste de bijeenroeping van een vertegenwoordigend congres in Anatolië. Op geallieerd advies reageerde Konstantinopel met het uitschrijven van verkiezingen. De volkspartij van Moestafa Kemal — met een nationaal-revolutionair programma — behaalde een overweldigende meerderheid. De geallieerde reactie was niet democratisch maar wel fel. Zij lieten zoveel mogelijk prominenten van de nieuwe volkspartij arresteren. Wie daartoe nog kans zag, vluchtte naar Angora. Daar werd op 23 april 1920 door de Nationale Vergadering het vertrouwen in de marionettenregering te Konstantinopel opgezegd; men koos Moestafa Kemal tot voorlopig president van de nieuwe republiek.

Moestafa Kemal Pasja spreekt zijn volgelingen toe (Bursa, Klein-Azië, 1921)

Intussen had Mehmet VI niet stilgezeten. Hij had in grote getale conservatief ingestelde provocateurs naar Anatolië doen zenden. De door hen verwekte agitatie had enkele opstanden tot gevolg, die in een burgeroorlog resulteerden. Kemal Pasja maakte met de opstandelingen korte metten en wist orde en rust geheel te herstellen. Eerst tóén werd „Jong-Turkije” een realiteit. Het maakte zich op voor de krachtmeting met de Grieken.

De Grieks-Turkse oorlog

De bepalingen van het vredesverdrag van Sèvres, die door de vertegenwoordigers van Mehmet VI op 10 augustus 1920 waren ondertekend, hielden onder meer voor de Grieken omvangrijke gebiedsuitbreidingen in. Behalve een groot aantal eilanden in de Egeïsche Zee zouden Oost-Thracië, met uitzondering van Konstantinopel, en Smyrna mét een zeer groot achterland in Griekse handen overgaan. Inmiddels was de Griekse troepenmacht uitgegroeid tot een compleet en voortreffelijk uitgerust leger. Hun moderne uitrusting hadden de Grieken voornamelijk te danken aan de Engelsen. Verder verlieze men niet uit het oog, dat in deze periode in Europa iedereen oorlogsmoe was. De Grieken waren pas laat, en dan nog zeer beperkt, bij het oorlogsgebeuren tijdens de Eerste Wereldoorlog betrokken geweest. Daardoor kan hun vechtlust worden verklaard. Bij de Turken lag het weer anders; zij vochten met revolutionair elan voor die minimumplaats onder de zon, die voor hen aanvaardbaar was.

Toch ontbrak het de Grieken aan de juiste visie, want zij onderschatten de Turkse mogelijkheden tot verweer volkomen. Op 22 juni 1920 was hun

opmars in Anatolië begonnen, en in het begin vorderde hij snel. De eerste werkelijke tegenstand in groot verband ontmoetten zij pas een klein jaar later. Zij waren toen gestuit op het sterkste gedeelte van de Turkse verdedigingslinie, namelijk de sector Eskisjer-Koetahya.

Aangezien de Turkse aandacht geheel op de Grieken was geconcentreerd, profiteerden de Fransen van de gelegenheid. Zij bezetten begin 1921 en zonder veel moeite het door hen zozeer begeerde Hataydistrict. De Italianen, bevreesd in het conflict te worden betrokken, hadden hun troepen inmiddels teruggetrokken.

De hierboven genoemde Turkse verdedigingslinie stond onder bevel van generaal Ismet Pasja; het hoofdkwartier van Kemal Pasja bevond zich in Angora. Toch waren de Grieken nog in staat bij Koetahya een doorbraak te forceren. Met spoed begaf Kemal Pasja zich naar het wankelende front. Na een korte analyse van de toestand gaf hij bevel tot de terugtocht. Aangezien deze geheel ordelijk verliep waren de Turken in staat bij de Sakarya opnieuw, en nu definitief, stand te houden. Dat móést wel, want hier was de laatste stelling vóór Angora. Maar snel bleek, hoe juist het koene inzicht van Kemal Pasja was geweest. De grote afweerslag duurde van 23 augustus tot 13 september 1921. De Grieken kregen nu de rekening gepresenteerd voor het aanhouden van veel te langgerekte verbindingslijnen. Zij leden een verpletterende nederlaag, die tevens beslissend zou zijn voor de afloop van de oorlog. En tevens ging hun „Groot-Griekse” illusie in rook op. De Griekse terugtocht ging snel, kon niet in geordende banen worden geleid, bood geen enkele mogelijkheid tot hergroepering en ontaardde zelfs

gedeeltelijk in een panische vlucht. Aan het einde van de strijd werd het de Grieken volkomen duidelijk, dat zij ook de stad Smyrna moesten opgeven. Ternauwernood lukte het de laatste Griekse eenheden zich eind september 1922 in te scheppen. Enorme branden teisterden de ongelukkige stad. Deze branden, die op de talrijke ooggetuigen als een waar inferno overkwamen, duurden drie volle dagen. Voor de Turken waren zij echter het symbool voor de geboorte van een nieuw Turkije, dat voor eens en altijd was bevrijd van de Ottomaanse erfenis.

Op 11 oktober 1922 moesten de Grieken de wapenstilstandvoorwaarden ondertekenen in Mudanya. Het prestige van Moestafa Kemal Pasja was groter dan ooit. Op 1 november liet hij officieel de Turkse republiek uitroepen; generaal Ismet Pasja werd belast met de leiding van de Turkse delegatie bij de vredesonderhandelingen.

In Lausanne werd op 26 juli 1923 het nieuwe vredesverdrag tussen de geallieerden en Turkije ondertekend. Daarmee waren vele van de voor Turkije zo harde bepalingen van het verdrag van Sèvres vervallen. Oost-Thracië en geheel Klein-Azië, inclusief Armenië, bleven nu definitief Turks. Turkije bleef de doorvaarten naar en van de Zee van Marmora beheersen; er kwam alleen een speciale regeling ten aanzien van de doorvaart van vreemde oorlogsschepen in vredestijd.

Geleidelijk werden tijdens de zomer van 1923 de geallieerde troepen uit Konstantinopel teruggetrokken. Mehmet VI had dit met lede ogen zien aan-

komen, maar slim als steeds wist hij zich tijdig van een goede plaats op een vertrekkend geallieerd schip te verzekeren. De laatste Britse en Franse troepen verlieten begin augustus Konstantinopel. Kort daarna rukten Turkse troepen de stad binnen. Het werd een triomftocht.

Men achtte nu in Turkije de tijd rijp om in de Nationale Vergadering alles nog eens precies op een rij te zetten, en wel ten aanhoren van het gehele wereldforum. Deze zitting vond plaats op 29 oktober 1923 in de nieuwe hoofdstad Ankara; uit prestigeoverwegingen had men de oude benaming Angora laten vallen. De Osmanlidynastie werd voor altijd vervallen verklaard van het recht tot uitoefening van de wereldlijke macht. Aangezien in het verleden de regerende sultan eveneens Kalief van de Islam was geweest, werd een neef van Mehmet VI nog tijdelijk toegestaan de vervulling van de functie van Kalief waar te nemen; deze regeling zou echter slechts vijf maanden duren.

Moestafa Kemal Pasja liet zijn mandaat als president nog eens officieel bevestigen; generaal Ismet Pasja werd tot premier benoemd.

De vroegere hoofdstad heette voortaan Istanboel en op de meeste kaarten werd de naam van de stad Smyrna vervangen door de Turkse benaming Izmir.

Modern Turkije

Heel spoedig verwierf het nieuwe Turkije alge-

Moestafa Kemal Pasja neemt na de zege op de Grieken de overwinningparade af (eind 1922)

Kemal Ataturk liet bij de legermanoeuvres van 1937 zijn persoonlijke belangstelling duidelijk blijken

mene internationale erkenning én achting. De opbouw van een moderne strijdmacht verliep volgens de plannen. De Turkse soldaat had immers kortelings bewezen dat hij uit het goede hout was gesneden en over de juiste mentaliteit beschikte. In de veilige wetenschap dat het land een goed defensieapparaat bezat, kon Turkije zich nu geheel inzetten voor de wederopbouw en modernisering. Het buitenlandse beleid werd vakkundig gevoerd. Men streefde naar goede betrekkingen met alle buurlanden en liet geen gelegenheid voorbijgaan om een oprechte vredeswil te tonen.

Korte tijd na het op 9 februari 1929 tot stand gekomen Oosteuropese Pact — waarvan de Sovjet-Unie, Polen, Roemenië, Estland en Letland deel uitmaakten — sloten ook Litauen, Iran (toen nog Perzië) én Turkije zich daarbij aan. Ter handhaving van de status quo op de Balkan sloten Joegoslavië, Roemenië, Griekenland en Turkije op 9 februari 1934 het Balkanpact. In 1936 werd op 20 juli de Conventie van Montreux getekend. Dit betekende voor Turkije dat de laatste van de nog bestaande soevereiniteitsbeperkingen ten aanzien van de doorvaarten van de Dardanellen en de Bosporus kwamen te vervallen. Frankrijk, opnieuw bevreesd voor Duitse agressie, sloot op 24 januari 1937 met Turkije een verdrag over het al vele malen vermelde district Hatay. Het werd losgemaakt van het Franse mandaatsgebied Syrië en verkreeg de status van autonome republiek.

In 1938 werd door Griekenland en Turkije een oprechte poging gedaan om de strijdbijl definitief te begraven; deze landen, al sedert 1934 partners in het Balkanpact, sloten op 27 april een vriendschapsverdrag. In datzelfde jaar ondertekenden de (vier) partners van het Balkanpact een niet-aanvalsverdrag met Bulgarije.

Het einde van Ataturk

Voor de Turken werd de datum van 10 november 1938 een dag van diepe rouw. De vereerde en populaire stichter en aanvoerder van het nieuwe Turkije, president Moestafa Kemal „Ataturk” (vader aller Turken), was overleden. Bijna iedereen, zowel in Turkije als in het buitenland, erkende dat deze integere figuur iemand was geweest die uitsluitend en alleen voor de belangen van zijn onderdanen op de bres had gestaan.

Als president werd Ataturk opgevolgd door de bekwame Ismet İnönü. Eerder had de nieuwe president zich al — eerst als generaal en later als premier Ismet Pasja — van een zeer goede naam weten te verzekeren. Hij werd bijgestaan door uiterst bekwame medewerkers zoals de premier Dr. Refik Saydam en de ministers van buitenlandse zaken Sükrü Saracoglu (later ook premier), Numan Rifat Menemencioglu en Hasan Saka. Hoofdzakelijk waren zij verantwoordelijk voor het uitstippelen van de grote lijn in het te voeren beleid. Onder de beheerste supervisie van hun president zouden zij ervoor zorgen dat hun land de Tweede Wereldoorlog kon overleven.

De agressieve opstelling van Italië in de Middellandse Zee had in aanzienlijke mate bijgedragen tot het ontstaan van een toenadering tussen Engeland en Frankrijk, en Turkije. Het was vooral op aanraden van de Engelsen dat Frankrijk op 23 juni 1939 het — inderdaad hoofdzakelijk door Turken bevolkte — Hataydistrict definitief aan Turkije teruggaf. Dit was één van de positieve factoren, die later zouden meespelen bij het tot stand komen van het Drievoudige Verbond. De oprichting van het Brits-Franse Levantleger, in dezelfde periode, kan in een gelijk licht wor-

den gezien. De opzet is nooit geweest, met dit leger de Turken onder druk te zetten. Integendeel, met de oprichting werd slechts beoogd de Turken een politieke steun in de rug te geven. Maar ook de Duitsers zetten zich in voor betere betrekkingen met Turkije; in 1939 zonden zij een van hun beste diplomaten, de vroegere rijkskanselier Franz von Papen, als ambassadeur naar Ankara.

Turkije en de Tweede Wereldoorlog

Aangezien de Turkse houding ten tijde van de Tweede Wereldoorlog een gecompliceerd beeld te zien gaf, volgt hier eerst een aantal concrete feiten.

De Turkse minister van buitenlandse zaken Saracoglu brak medio oktober 1939 in Moskou de onderhandelingen met de Sovjets af.

In Ankara werd op 19 oktober 1939 door Engeland, Frankrijk en Turkije een Drievoudig Verbond gesloten.

Op 19 juni 1941 sloten in Ankara Duitsland en Turkije een vriendschapsverdrag.

In Adana voerden op 30 januari 1943 president İnönü en de Britse premier Churchill vruchtdragende besprekingen, die beide partijen tot tevredenheid stemden.

Een vrij omvangrijke Engelse militaire missie arriveerde medio januari 1944 in Ankara.

Turkije verbrak op 2 augustus 1944 de economische en diplomatieke betrekkingen met het Derde Rijk.

Op 23 februari 1945 verklaarde Turkije de oorlog aan Duitsland en Japan.

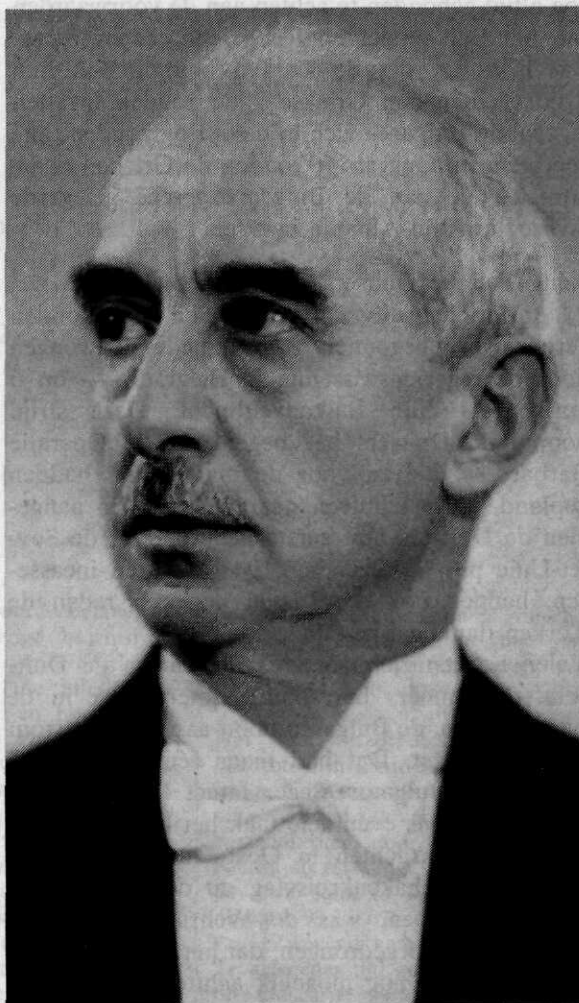
Deze opsomming lijkt erg tegenstrijdig, maar bij nadere beschouwing spreekt er een zeer vaste en rechte lijn uit: de Turkse gedragslijn was zuiver gebaseerd op het Drievoudig Verbond, en op een stringent doorgevoerde trouw aan de Engelse bondgenoten.

Voortdurend bewees de regering in Ankara dat zij een helder inzicht had in de werkelijke internationale verhoudingen. Ook had Turkije veel lering getrokken uit de lessen van de Eerste Wereldoorlog; deze werd door de Turken vrijwel uitsluitend op eigen grondgebied gevoerd en had hun in totaal ruim 325.000 gesneuvelden en 400.000 gewonden gekost. De fouten, die bijvoorbeeld door de Polen, de Roemenen en de Joegoslaven waren gemaakt, trachtten de Turken zoveel mogelijk te vermijden.

De Russisch-Turkse onderhandelingen waren met medeweten van Engeland en (toen ook nog) Frankrijk gevoerd. De Sovjets openden dikwijls onderhandelingen die een aantrekkelijk motief als uitgangspunt hadden; veelal eindigden zij met territoriale eisen. De Turkse minister van buitenlandse zaken zag evenwel kans de Sovjets met een kluitje in het riet te sturen. Een voortreffelijk staaltje van goede diplomatie.

Ook de betrekkingen met Duitsland waren voor de Turken stellig geen eenvoudige zaak. Vandaag beloften, morgen bedreigingen, een typisch voorbeeld van de „Zucker-Peitsche Politik”. Van te voren waren de Engelsen van de ondertekening van het vriendschapsverdrag met de Duitsers op de hoogte gesteld. De Turken hadden van de Duitsers geëist dat dezen zouden verklaren dat ondertekening geen verandering zou betekenen voor het Turkse bondgenootschap met Engeland, en

İsmet İnönü, president van Turkije vanaf medio november 1938 tot en met half mei 1950

deze eis werd zonder meer ingewilligd. Wellicht ten overvloede kan nog worden vermeld, dat de Turkse president in het moeilijkste uur van de Engelse geschiedenis — dus in de periode toen Engeland geheel alleen met de rug tegen de muur om het naakte bestaan vocht — in het openbaar verklaarde dat de hoeksteen van de Turkse politiek werd gevormd door het bondgenootschap met de Engelsen.

Dat de Turken nog niet actief aan de strijd deelnamen leidde in de militaire sector tot talrijke voordelen. Uit het door hen anderhalf jaar eerder bezette Albanië begonnen de Italianen op 28 oktober 1940 hun veldtocht tegen de Grieken. Deze strijd, voor de Italianen een prestigezaak, liep geheel uit de hand; zelfs zó, dat in de lente van 1941 in Rome werd overwogen de Grieken om wapenstilstand te vragen. Dat de Grieken zó succesvol hadden kunnen opereren, was niet alleen aan hun fighting spirit te danken maar ook aan de Turken. Bij het uitbreken van het conflict had de Turkse regering de Grieken verzekerd zich nog altijd gebonden te achten aan de voorwaarden van het Balkanpact en het vriendschapsverdrag. Dat hield in, dat de Turken onmiddellijk hun strijdkrachten aan Griekse zijde zouden inzetten in geval de Bulgaren zich in de oorlog zouden durven mengen. Ongestraft konden de Grieken daardoor enkele aan de Bulgaarse grens gelegerde divisies in Zuid-Albanië inzetten.

Aangezien de Duitsers zich in deze periode van de oorlog het uitvallen van Italië niet konden veroorloven, begonnen zij — mede gedwongen door de regeringswisseling in Belgrado — op 6 april 1941 hun Balkanveldtocht. Deze strijd noopte de Duitsers het begin van de Operatie Barbarossa, die zij voor de maand mei hadden gepland, te verschuiven naar 22 juni. En aangezien de Duitsers hun eerste nederlaag in de Sovjet-Unie pas in december 1941 moesten incasseren, hadden ook de Russen nog een reden de Turken dankbaar te zijn.

Velen hebben zich afgevraagd waarom de Duitsers, die immers hun bondgenoten strak in de hand hielden, de Bulgaren nooit aan het Oostfront hebben ingezet. Dat had maar één oorzaak: zij wilden het Bulgaarse leger intact laten, als een reserve, met als eventuele taak het binden van de Turkse strijdkrachten in Oost-Thracië.

Nadat zij de hakenkruisvlag op de Elbroes had kunnen plaatsen, was de Wehrmacht zo diep in Rusland doorgedrongen, dat het OKW het eind augustus 1942 nog mogelijk achtte naar de Rus-

sisch-Turkse grens door te stoten. Maar vanwege de wetenschap dat er aan die grens zeer sterke Turkse strijdkrachten waren gelegerd, gepaard aan de zekerheid, dat de Turken zo nodig met grimmige verbetenheid van zich af zouden bijten, is het nooit zo ver gekomen. Alleen al het simpele feit, dat zich daar een nieuwe en krachtige tegenstander zou bevinden, bood de Duitsers geen opwekkend vooruitzicht.

De niet al te verre Turkse aanwezigheid verschaft daarentegenover morele steun aan de Engelsen ten tijde van hun optreden, dat tot doel had orde op zaken te stellen in Irak en Syrië.

Het zich ondoordacht in een oorlog storten vraagt niet om wijsheid. Om zo lang mogelijk buiten een oorlog te kunnen blijven zijn echter een perfect beleid en kennis van zaken onontbeerlijk. De Turkse oorlogsverklaring kwam beslist niet te vroeg en was ook niet meer van doorslaggevende betekenis voor het verdere verloop van de oorlog. Evenmin werd de oorlog uitsluitend verklaard om de Engelsen en de Amerikanen welgevallig te zijn. Voor Turkije was de voornaamste reden geweest het land door officiële deelneming aan de oorlog te vrijwaren voor Russische agressie na de Duitse capitulatie. Dat die dreiging — al of niet permanent — aanwezig was, behoeft verder geen betoog. De Turken zijn wonderwel erin geslaagd zowel van Duits als van Sovjetingrijpen verschoond te blijven en hun land mét de strijdkrachten vrijwel ongeschonden naar de vrede te loodsen. Zij braken geen enkel gegeven woord. De Turken zijn onvoorwaardelijk trouw gebleven aan hun Engelse bondgenoten en aarzelden geen moment om — zij het dan indirect — de hand toe te steken aan hun in nood verkerende vroegere erfvijanden, de Grieken.

De naoorlogse periode

Hoewel deze periode nog vers in het geheugen ligt, zijn sommige facetten daarvan toch het memoreren waard.

In de Koreaanse oorlog bleek ondubbelzinnig, dat de Turkse strijdkrachten niets aan sterkte hadden ingeboet. Eind juni 1950 brak het conflict uit, en nauwelijks drie maanden later vertrok uit de haven van Iskenderun, ingescheept op drie Amerikaanse schepen, een Turkse Koreabrigade van 4500 man. In Korea voldeden de Turkse troepen uitstekend; zij wisten zich met roem te overladen. Zij toonden zich goede bondgenoten en trokken door hun soldateske eigenschappen sterk de aan-

dacht. Enkele Turkse oorlogshelden werden zelfs in de Verenigde Staten uitbundig gefêteerd. Amerika had het naoorlogse militaire potentieel van de Turken nooit onderschat, maar nu werden de Amerikanen de promotors voor het opnemen van Turkije in de NAVO. Terecht waren zij ervan overtuigd, dat een NAVO zonder Turkije incompleet zou zijn. Ook de bekende Amerikaanse generaal Omar Bradley, die in mei 1951 in opdracht van zijn regering vele landen had bezocht, liet zich zeer lovend uit over de kwaliteit van de Turkse strijdkrachten. Hij vond de geleverde defensie-inspanning zeer doelmatig en naar zijn mening waren de Turkse strijdkrachten beter op een eventueel conflict voorbereid dan die van Engeland, Frankrijk, en zelfs de Verenigde Staten. Op 22 mei 1950 werd Ismet Inönu als president opgevolgd door Celal Bayar. Deze laatste mocht op 24 september 1951 een telegram van Amerika's president Harry Truman ontvangen. De inhoud daarvan wond er geen doekjes om want de

tekst luidde: „Reeds lang wensten wij de opneming van Turkije in de NAVO; wij wachten met ongeduld op uw medewerking”.

De eerste Turkse waarnemer bij de permanente NAVO-raad werd al op 20 november afgevaardigd. Van dit alles was een logisch gevolg, dat spoedig daarna Turkije volledig als lid van de NAVO werd geaccepteerd.

Al in het voorjaar van 1952 konden de Amerikanen met de aanleg van hun militaire bases op Turks grondgebied beginnen. Behoudens de bovenvermelde korte periode heeft de Amerikaans-Turkse samenwerking nooit te wensen overgelaten.

Voor het westen is de voortzetting van de Turkse deelneming aan ons bondgenootschap een zaak van levensbelang. Derhalve is het niet alleen wenselijk maar zelfs strikt noodzakelijk, dat de Turkse vlag met de fascinerende halve maan nog onafzienbare tijd fier en vrij kan blijven wapperen, zowel in Oost-Thracië als in geheel Klein-Azië.

Literatuur

R. Massigli — *La Turquie devant la guerre*. Librairie Plon, Parijs (1964).

F. C. Erkin — *Les relations Turco-Soviétiques et la question des détroits*. Basnur Matbaast, Ankara (1968).

Mahmud Mukhtar Pasja — *Meine Führung im Balkankriege 1912*. Mittler und Sohn, Berlijn (1913).

G. Jäschke — *Die Türkei in den Jahren 1942-1951*. Otto Harrassowitz, Wiesbaden (1955).

J. Semjonow — *Glorie en rampspoed van het Franse imperium*, dl 2. Ad. M. C. Stok, Den Haag (1943).

K. H. Karpat — *Turkey's politics*. Princeton University Press, Princeton (NJ) (1959).

M. Housepian — *Smyrna 1922*. Faber and Faber, Londen (1972).

BOEK- AANKONDIGING

Zwevend naar de dood, Arnhem 1944, door A. L. J. van Vliet en Th. Peelen, 275 blz., geïll. Prijs: f 21,75 (bij voorintekening tot 1 oktober).

Dit nieuwe boek over de slag bij Arnhem verschijnt op 4 september a.s. Van de auteurs is majoor Van Vliet werkzaam op de Sectie krijgsgeschiedenis, staf CGS/BLS, adjudant Peelen bij Staf 1 LK.

In een kritische inleiding wordt het politiek-strategische belang van „Arnhem” aan de orde gesteld. Daarna komen in 16 hoofdstukken Britse, Poolse, Nederlandse en Duitse deel-

nemers aan het woord. Belangwekkend is de uitvoerige beschrijving van de deelneming van Nederlandse militairen, tot nu toe minder bekend. Het waarom en hoe van de Poolse brigade bij Driel, een verwaarloosd facet van deze strijd, wordt schril getekend. De herinneringen van Nederlandse burgers, veelal in de vorm van dagboekfragmenten, zijn vaak indringend. Enkele bijlagen en een naamregister completeren de interessante uitgave. De auteurs stellen de opbrengst van hun boek geheel ter beschikking van de „Commonwealth Wargrave Com-

mission”, die nabestaanden van geallieerde gesneuvelden in staat stelt de graven van hun dierbaren, o.a. in Nederland, te bezoeken.

Het fraai verzorgde boek, dat 40 blz. foto's in kleur en zwart-wit telt, is tot 1 oktober a.s. bij voorintekening verkrijgbaar voor f 21,75 (incl. verzendkosten) door storting van dit bedrag op rekening 35 52 05 823 van de Rabo-bank te Rheden (giro van de bank 93 61 07), onder vermelding van „Zwevend naar de dood”.

Te gelegener tijd zal deze uitgave in dit tijdschrift worden gerecenseerd.

MENINGEN

VAN ANDEREN

De CIA, gestruikeld over Thomas Jefferson

Naar aanleiding van het bovengenoemde artikel van de heer J. R. Evenhuis (*Mil. Spect.* 145(1976)(6)270) vraag ik mij af of Thomas Jefferson wel de enige schuldige is voor het „struikelen van de CIA“.

Inderdaad hebben de inlichtingendiensten van de VS een vrij korte traditie en daarmee niet al te veel ervaring. In hoeverre het niet tijdig onderkennen van bv. de overval op Pearl Harbor en die op Zuid-Korea aan falen van de inlichtingendiensten moet worden geweten dan wel aan politieke manipulaties zal wel altijd onopgelost blijven. Een feit is echter dat in beide gevallen het goed functioneren van die diensten in discussie kwam. Het is daarom niet te verwonderen dat een dienst zich „waar“ wil maken. Of de CIA de juiste methode hiertoe heeft gekozen door een provocerend en agressief optreden is zeer twijfelachtig. Uiteraard wordt — mede door een anti-Amerikaanse stemming in bepaalde kringen — veel aan de CIA toegeschreven waar ze part noch deel aan heeft. Men heeft wel eens opgemerkt dat er „gelukkig een CIA bestond om bepaalde emoties te kunnen afreageren“. Men kan echter toch niet om het feit heen dat deze dienst methoden toepast die in de psychologische oorlogvoering thuis horen en dan nog in de sector die men daarin omschrijft als „covert operations“. Dat men een psywar-expert als Linebarger heeft ingeschakeld duidt eveneens in die richting. Het sterke punt voor de VS is dat een open onderzoek kan worden ingesteld. Iets dergelijks is in vele andere, zich ook democratisch noemende, landen uitgesloten.

De andere reden waarom de CIA in de verkeerde hoek zit, is de toch

altijd wel aanwezige — en naar mijn mening hypocriete — afkeer van „geheime diensten“. (Overigens blijkt dat een haat/liefdeverhouding te zijn, getuige de talloze romans, films en televisiespelen aan dit onderwerp gewijd; alle bestsellers, die een volkomen vertekend beeld van de werkelijkheid geven.) Dat een goed functionerende en goed gecontroleerde inlichtingendienst noodzakelijk is, is ieder logisch denkend mens duidelijk. Een medestudent van de School for Psychological Warfare and Intelligence in Fort Bragg N.C. vatte e.e.a. eens kernachtig samen: „Intelligence is like the sanitary. As long as it functions they don't talk about it but if it breaks down they raise hell!“

P. J. HOUTZAGERS, Ikol inf b.d.

Naschrift. De omstandigheid dat onze medewerker Evenhuis als regel buitenslands vertoeft (hij heeft immers zijn domicilie in Rome) vergemakkelijkt een vlotte afwikkeling van

een mogelijke discussie over de door hem ingenomen standpunten bepaald niet. In het onderhavige geval lijkt daartoe overigens ook nauwelijks aanleiding te bestaan, omdat — zoals de oplettende lezer heeft kunnen constateren — de door Ikol Houtzagers in diens weerwoord opgeworpen twijfel „of Thomas Jefferson wel de enige schuldige is...“ in feite geen tegenstelling met Evenhuis' artikel inhoudt daar dat geen uitspraak behelst waaruit een dergelijke exclusieve culpabiliteit valt af te leiden. Aangezien verder het door Ikol Houtzagers gestelde geen kritiek levert doch veeleer moet worden opgevat als een — uiteraard gaarne aanvaarde — nadere aanvulling op het bedoelde artikel, meent de redactie dat in dit geval deze „verkorte procedure“ de voorkeur verdient boven een omslachtige correspondentie, die slechts zal kunnen uitmonden in een wederzijds onderkennen van de nagenoeg volledige overeenstemming der beide schrijvers. Redactie

Over Physical fitness

Ik geloof dat een ieder, die kennis heeft genomen van de artikelen „De Coopertest, krom instrument of bruikbaar criterium?“ (*Mil. Spect.* 145(1976)(2)77) en „Over Physical fitness“ (*Mil. Spect.* 145(1976)(6)264) van harte met de strekking daarvan — en zeker met de aanbevelingen uit het laatstgenoemde artikel — zal kunnen instemmen. Mijn opmerkingen ter zake dienen dan ook niet te worden opgevat als enige vorm van kritiek op hetgeen door de desbetreffende auteurs naar voren is gebracht. Integendeel, zij moeten eerder worden beschouwd als een verdere ondersteuning van hun standpunt, dat in deze „tijd van bewe-

gingsarmoede“ niet vaak genoeg onder ieders aandacht kan worden gebracht.

Waar gaat het om? In een eerder verschenen artikel „De fysieke vorming in de Koninklijke landmacht“ (*Mil. Spect.* 144(1975)(12)505) is het belang van de fysieke vorming voor het bij de KL dienende personeel beklemtoond. Uit de doelstelling van het in dat artikel geciteerde beleid met betrekking tot de fysieke vorming blijkt op niet mis te verstane wijze dat het de CGS/BLS ernst is de fysieke conditie van het (vrijwillig dienend) personeel te verbeteren.

Maar óók wordt onderkend dat een dergelijk beleid eerst metterdaad gestalte zal kunnen krijgen indien een ieder de noodzaak van een doelge-

richte fysieke vorming onderschrijft en zich erbij betrokken voelt.

Dit laatste nu is in feite de kern waarom alles draait. Met woorden, ja zeker, onderschrijft men de noodzaak; een uitdrukking als „mens sana in corpore sano” kan bijna als modern taalgebruik worden beschouwd. Maar menen wij ook werkelijk wat wij zeggen? Zijn wij van de noodzaak „dat de aan de KL gestelde taken immers slechts dán naar behoren kunnen worden vervuld (inzetbaarheid), indien wordt beschikt over personeel dat lichamelijk geschikt, bereid en in staat is zich in te zetten en prestaties te leveren, zowel individueel als in groepsverband (gevechtvaardigheid en gevechtbereidheid)” inderdaad overtuigd? Ik waag het te betwijfelen. Te vaak nog wordt de klacht gehoord dat de lessen fysieke vorming als een sluitpost worden beschouwd, dat slechts een gering percentage van het vrijwillig dienend personeel, zowel in als buiten dienstverband, regelmatig aan sport doet en dat tal van initiatieven van enthousiaste lo- en sportfunctionarissen door gebrek aan belangstelling veelal niet voldoende van de grond komen.

Anderzijds, als argument tegen voerstaande beweringen moet echter ook worden gesteld dat het „zich erbij betrokken voelen” moeilijker wordt als de uitvoering van de fysieke vorming niet ondubbelzinnig — ook op rechtspositioneel gebied — is vastgelegd. In dit verband mag worden gehoopt op een spoedige, nadere uitwerking van het beleidsconcept Fysieke Vorming door de destijds door de BLS ter zake ingestelde werkgroep.

Dit alles neemt echter niet weg dat het onze plicht is zorg te dragen voor een goede fysieke conditie. Het zich vermeien in academische discussies over noodzaak, doelstelling

en wijze van uitvoering kan naar mijn mening dan ook eerder worden uitgelegd als een toegeven aan het eigenlijk niet-willen, om welke reden dan ook. Een efficiënte, professionele KL vereist onder meer van ons dat wij fysiek in staat zijn de gestelde taken uit te voeren. De bijdrage van de doktoren Brok en Bertina is in deze opnieuw een aansporing.

G. D. BUURMAN VAN VREEDEN,
maj inf

Naschrift. Aangezien bovenstaande mening niet strijdig is met die welke eerder naar voren werd gebracht door de schrijvers van de beide artikelen waarnaar maj Buurman van Vreeden verwijst, wordt een weerwoord van die auteurs in dit geval niet nodig geacht. Redactie

NIEUWE UITGAVE

Uniformen uit de Tweede Wereldoorlog, 2 — Marine en Luchtmacht, door A. Mollo, 80 blz., geïll. Uitg.: Van Holkema & Warendorf, Bussum, 1976. Prijs: f 14,50.

Reeds eerder — in het aprilnummer van dit jaar (*Mil. Spect.* 145(1976) (4)188) — hebben wij de aandacht gevestigd op de nieuwe albumsreeks MILITAIR MEMORIAAL, en wel naar aanleiding van het verschijnen van het eerste deel van die serie, dat de legeruniformen uit de Tweede Wereldoorlog toont en beschrijft. Bij die gelegenheid werd toen tevens aangekondigd dat binnen afzienbare tijd het verschijnen van het volgende deel, handelende over de marine- en luchtmachtuniformen uit diezelfde periode, mocht worden tegevoet. Daarmee heeft thans de serie het toegezegde vervolg gekregen.

Om niet in herhalingen te vallen moge voor de algemene opzet worden verwezen naar hetgeen daaromtrent werd gezegd bij het bespreken van deel 1. Ook dit album wordt weer gekenmerkt door een zeer verzorgd uiterlijk, waarvoor de inhoud niet in het minst blijkt onder te doen. Het lijdt dan ook geen enkele twijfel of de liefhebbers — en dat zullen er zeker zeer vele zijn — zullen zich haasten dit vervolg aan hun boekenbezit toe te voegen. De illustraties, omstreeks tweehonderdvijftig ditmaal, zijn op zich zelf al reden genoeg om het boek te willen hebben, en de bijna encyclopedische informatie die in de bijbehorende tekst wordt verschaft, blijkt zoveel interessants te bevatten dat het lezen daarvan een boeiende bezigheid wordt, niet alleen voor de hobbyïst maar ook voor hen die in deze materie nog in het geheel niet thuis zijn.

Het ligt in de rede dat voor dit album een even willige markt zal kun-

nen worden gevonden als voor het eerder verschenen deel, en dat ook de volgende delen vlot hun weg naar de kopers zullen vinden. De mogelijkheid, de albums tegen een speciale prijs te verkrijgen, zoals in de recensie van deel 1 werd uiteengezet, is door de uitgever gehandhaafd en

Beschouwingen over het militaire dienstbevel, door jhr. mr. Th. W. van den Bosch, 70 blz. Uitg.: De Walburg Pers, Zutphen, 1976. Prijs: f 15,—.

Het ambt van bijzonder hoogleraar in het militaire recht aan de Universiteit van Amsterdam mag gevoeglijk worden beschouwd als een uitermate belangrijk aanrakingspunt tussen de civiele en de militair-wetenschappelijke wereld. Alle wel en wee rond deze — door de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap bekostigde — bijzondere leerstoel verdient daarom de onverdeelde aandacht van met name de leden van de krijgsmacht en van allen die, om welke reden dan ook, belangstelling hebben voor het krijgswezen in de ruimste zin; aangenomen mag worden dat dat zelfde zeker ook geldt voor de lezers van de Militaire Spectator. Die aandacht mag nu wel bij uitstek worden gevraagd voor de oratie waarmee de nieuwe hoogleraar op 3 mei jl. zijn ambt aanvaardde, een rede die werd uitgesproken ten aanhoren van een groot aantal militaire en civiele rechtsgeleerden en andere autoriteiten, over een onderwerp waarin zowel de deskundige als de leek zich momenteel verdiepen: het militaire dienstbevel. Het is zonder meer verheugend te noemen, dat voor een veel ruimer publiek dan bij de inauguratie aanwezig kon zijn, de mogelijkheid is geopend nu toch kennis te nemen van deze boeiende beschouwingen, die

zal stellig bijdragen tot de animo tot kopen. Een aansporing daartoe lijkt ons overbodig voor hen die het eerste deel reeds bezitten. Wie dat nog niet heeft, doet beter niet al te lang te wachten, want het is aannemelijk dat de oplage snel uitverkocht zal raken.

W. WALTHUIS

thans in een uitstekend verzorgd boekwerkje zijn gepubliceerd.

Prof. Van den Bosch plaatste het tegenwoordig zo vaak fel-omstreden militaire dienstbevel tegen de achtergrond van de ontwikkeling van het oorlogsverschijnsel, en schetste de invloed die uitgaat van het streven naar uitbanning van de oorlog, de ontwikkeling van de rechten van de mens en de groei van het humanitaire oorlogsrecht. Met andere woorden: hij beziet het dienstbevel in het licht van de veranderende maatschappelijke verhoudingen.

Hoewel het vraagstuk van de gehoorzaamheid aan het gegeven dienstbevel ontegenzegglijk veel gecompliceerder is geworden, laat prof. Van den Bosch er geen twijfel aan bestaan dat het rechtmatige bevel móét worden opgevolgd. Daarbij neemt hij duidelijk afstand van de soms naar verheerlijking zwemende rol die de literatuur en de poëzie vaak hebben toebedeeld aan de zelfopofferende gehoorzaamheid, en stelt dat de ware heldenmoed zeker niet behoeft te worden geschraagd door bepalingen van het strafrecht; in dat verband wijdt hij terecht aandacht aan de motivatie van de militair.

Hij erkent dat de vermaatschappelijking van de krijgsmacht, met name waar het gaat om de gewijzigde opvattingen inzake de ondergeschiktheid en de daarmee gepaard gaande vergroting van het zelfbewustzijn van de bevelsontvangers, verscheidene positieve effecten heeft. Maar hij schroomt niet, met klem

te betogen dat er *grenzen* aan dat proces zullen moeten worden gesteld omdat nu eenmaal een krijgsmacht noodzakelijkerwijze aan zeer specifieke eisen moet voldoen, als gevolg waarvan zij onmogelijk kan worden vergeleken met enige instelling van de burgermaatschappij. Het spreekt wel vanzelf dat de veranderingen in de structuur van het militaire dienstbevel, zoals die zullen kunnen voortvloeien uit de Nota herziening militair tuchtrecht, kritisch worden bezien. De hoogleraar in het militaire recht betoont zich „niet in alle opzichten gelukkig met de komende wetgeving ten aanzien van het militaire dienstbevel”. Hij heeft voor zijn gereserveerde opstelling alleszins aannemelijke redenen. Het ware te wensen dat zeer velen die mede verantwoordelijkheid dragen voor die wetgeving, de moeite zouden nemen zich door dit gedegen boekwerkje te laten voorlichten.

Of die bereidheid er ook metterdaad zal zijn, valt te betwijfelen. Zoveel te meer reden derhalve voor een ieder die persoonlijk met deze materie te maken heeft, zich door de wetenschapsman te laten ruggesteunen. Voor hen vooral zij deze voortreffelijke publikatie bijzonder warm aanbevelen!

W. WALTHUIS

